

ekspresja talentów

Integracja uczniów
słyszących i niesłyszących
w Zespole Szkół Integracyjnych
we Wrocławiu

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Człowiek - najlepsza inwestycja

SPIS TREŚCI

■ Rozdział I – Czym jest integracja? Zespół Szkół Integracyjnych – właściwe miejsce do realizacji projektu	04
■ Rozdział II – Powstanie projektu	08
■ Rozdział III – Realizacja	12
a) Kadra	12
b) Uczestnicy	13
c) Trudności i problemy	14
■ Rozdział IV – Program	16
■ Rozdział V – Wnioski	69
■ Recenzja publikacji stworzonej w ramach projektu „Ekspresja talentów – integracja uczniów słyszących i niesłyszących we Wrocławiu”	78
■ Uczestnicy projektu „Ekspresja talentów - integracja uczniów słyszących i niesłyszących w Zespole Szkół Integracyjnych we Wrocławiu”	82

Rozdział I – Czym jest integracja?

Zespół Szkół Integracyjnych właściwe miejsce do realizacji projektu

Integracja to łączenie, przyłączenie, współistnienie. To nauka tolerancji i wrażliwości, ale także najdoskonalsza forma społeczeństwa, w której mogą funkcjonować i rozwijać się wszyscy bez wyjątku. Silni i słabsi, zdolni i mniej zdolni, zdrowi i ci z problemami...

Integracja to proces, cel, który nie jest łatwo osiągalny.

Nauka tolerancji i wrażliwości, planowo realizowana jest w ramach szkoły integracyjnej. Tu młodzież zdrowa uczy się i działa razem z młodzieżą niepełnosprawną. Nie chodzi tylko o przebywanie obok siebie, lecz o codzienną komunikację i współpracę, dzięki której znikają uprzedzenia i obawy, pojawia się zrozumienie i potrzeba niesienia mądrej i dobrze ukierunkowanej pomocy.

Ale czy takie zaplanowane łączenie zawsze przynosi efekty? Niestety nie. Przekonaliśmy się o tym w naszej szkole

W Zespole Szkół Integracyjnych we Wrocławiu, uczniowie niepełnosprawni uczą się w oddziałach integracyjnych w otoczeniu uczniów zdrowych.

Kształcenie integracyjne w Polsce opiera się o pewien schemat: w oddziale integracyjnym uczy się do 20 osób, w tym od 2-3 uczniów o specjalnych potrzebach edukacyjnych. Efektywność takiej integracji zależy od wielu czynników, w tym od rodzaju niepełnosprawności uczniów

z dysfunkcjami. Jeżeli mamy do czynienia z niepełnosprawnością ruchową, chorobami przewlekłymi, zaburzeniami w zachowaniu, integracja realizowana jest najczęściej z sukcesem, tzn., że obie grupy uczniów przebywając razem mają właściwe warunki do rozwoju i nabywania wiedzy i umiejętności.

Inaczej ma się sprawa, gdy do czynienia mamy z uczniami niesłyszącymi lub słabosłyszącymi. Ci uczniowie powinni być uczeni oddzielnie, w małych kilkuosobowych oddziałach, z kilku powodów:

Po pierwsze.

Ze względu na obniżoną sferę słownopojęciową spowodowaną wadą słuchu:

- ubóstwo słownikowe,
  - słabo rozwinięta mowa, mowa zamazana artykulacyjnie
  - zaburzona sfera gramatyczna języka
  - bardzo słaba pamięć słowna
  - obniżona zdolność myślenia,
  - brak rozumienia znaczeń np. przenośni, przystów, porównań,
- trzeba do nich mówić bardzo prostym językiem, treści muszą być ciągle powtarzane, co nie wpływałoby korzystnie na rozwój poznawczy innych, zdrowych uczniów.

Brak podręczników dla osób słabosłyszących na poziomie licealnym, wymusza na nauczycielach przygotowanie materiału na każdą lekcję i dostosowanie go do dysfunkcji uczniów – pracują na tzw. kartach pracy.

Na egzaminie maturalnym uczniowie niesłyszący korzystają na wybranych przedmiotach z arkuszy, dostosowanych do ich dysfunkcji; niemożliwe jest przygotowanie uczniów do matury na jednej lekcji do dwóch różnych typów arkuszy.

Po drugie.

Ze względu na zaburzenia komunikacji na lekcji:

- uczniowie muszą się znajdować najbliżej nauczyciela, najlepiej w półkolu - inaczej mają ograniczony odbiór przekazu, nie są

w stanie obserwować mówiącego, nie mają szans na kompensację wzrokową,

- nauczyciel musi mieć pod stałą kontrolą wypowiedzi dziecka,
- nauczyciel musi korygować nieporozumienia w odbiorze treści wynikające z ograniczonej percepcji słuchowej,
- nauczyciel musi stale poprawiać wymowę uczniów, bo oprócz przekazywania wiedzy ciągle uczy ich mowy, co spowalnia tok lekcji i powodowałoby utratę uwagi u pozostałych, zdrowych uczniów,
- bez dialogu nie ma komunikacji, a praca w dużej grupie nie stwarza sytuacji dialogowych,
- uczniowie słabosłyszący nie mogą

Rozdział I – Czym jest integracja?

Zespół Szkół Integracyjnych właściwe miejsce do realizacji projektu

przebywać w dużej grupie, bo wszelkie dźwięki zakłócają odbiór,

- resztki słuchu wymagają ochrony przed hałasem i nadmiarem bodźców.

Po trzeciej.

Ze względu na rozwój emocjonalny uczniów słabosłyszących: przebywając w otoczeniu osób z podobnymi dysfunkcjami nie czują się gorsi, nie mają tendencji do stałego porównywania z innymi. To ma wpływ na samoakceptację i poczucie własnej wartości.

Dlaczego więc uczniowie niesłyszący i słabosłyszący nie chcą uczyć się w szkole specjalnej, izolującej niesłyszącą młodzież od słyszących? Przecież byłoby łatwiej...

Otóż nie. Szkoła ma uczniów rozwijać wszechstronnie. Nie tylko umożliwić opanowanie wiedzy i umiejętności, co jest oczywiste, ale przede wszystkim rozwijać społecznie. Wspólna edukacja przygotowuje uczniów niepełnosprawnych do aktywnego funkcjonowania w życiu społecznym, a pozostałym uczniom daje możliwość poznania potrzeb ich niepełnosprawnych rówieśników.

Pojawiły się więc dwa sprzeczne założenia:

1. uczniowie niesłyszący powinni uczyć się w oddzielnych grupach
2. uczniowie niesłyszący powinni integrować się z resztą młodzieży słyszącej.

Trzeba było zastanowić się jak je pogodzić.

Doświadczenie w pracy z uczniami w oddziałach integracyjnych umocniło nas w przekonaniu, że najlepszym rozwiązaniem byłoby rozdzielenie uczniów słyszących i niesłyszących na zajęcia kończących się egzaminami zewnętrznymi i jednocześnie poszukiwanie dodatkowych, efektywnych obszarów ich integracji.

Proponowany przez nas innowacyjny model integracji jest akceptowany i wspierany przez organy nadzoru nad szkołą: Wydział Edukacji Urzędu Miejskiego we Wrocławiu i Kuratorium Oświaty.

Świadomi wysokich kosztów takiego rozwiązania, nie ustajemy w poszukiwaniu nowych źródeł finansowania naszych działań.

Wiele instytucji, w tym szkół, sięgnęło po środki unijne, wielu z nich się udało. Zespół Szkół Integracyjnych to jeden z beneficjentów Europejskiego Funduszu Społecznego. Dziś, z perspektywy ponad trzech lat,

które upłynęły od momentu napisania wniosku aplikacyjnego, możemy powiedzieć, że warto wziąć udział w podobnym przedsięwzięciu. Praca przy projekcie to bardzo ciekawe doświadczenie, które pozwala rozwiniąć się wszystkim osobom zaangażowanym w jego realizację. Projekt „Ekspresja talentów – integracja uczniów słyszących i niesłyszących w Zespole Szkół Integracyjnych we Wrocławiu” zgromadził grupę osób, które przez trzy lata podejmowały wiele działań związanych z obsługą projektu, jak również bezpośrednio realizowały cele projektowe.

Miejsce realizacji projektu, a więc Zespół Szkół Integracyjnych we Wrocławiu, jest według twórców i realizatorów projektu, właściwym miejscem do takich działań. Stanowi o tym kilka elementów.

Klimat panujący w szkole sprzyja realizacji projektów.

Zespół Szkół Integracyjnych jest, jak na warunki wrocławskie, szkołą kameralną, gdyż 350 uczniów to, w przypadku zespołu szkół, bardzo niewiele. Dzięki temu, uczniowie i nauczyciele nie są anonimowymi uczestnikami życia szkolnego, lecz dobrze znanymi sobie partnerami w procesie poznawania świata i rozwijania swoich pasji.

Kadra Zespołu Szkół Integracyjnych wie, że proces edukacyjny polega nie tylko na zdobywaniu twardych kompetencji, takich jak liczenie, mówienie w kilku językach i teoretyczna znajo-

Rozdział II – Powstawanie projektu

mość praw rządzących światem, lecz również na rozwijaniu umiejętności komunikacyjnych, radzeniu sobie z konfliktami i pokonywaniu własnych ograniczeń. Pozwalamy uczniom zmierzyć się z różnego rodzaju wyzwaniami i rozwijać swoje talenty.

Kadra, która nie boi się wyzwania.

Głównymi realizatorami projektu byli nauczyciele Zespołu Szkół Integracyjnych we Wrocławiu. Jest to zgrany zespół ludzi, którzy poza pracą stricte dydaktyczną i wychowawczą, poszukują nowych rozwiązań, pozwalających lepiej przygotować uczniów do samodzielnego życia.

Oprócz „Ekspresji talentów” w szkole realizowane są również inne projekty. Rok szkolny w ZSI to pasmo wydarzeń, które sprawiają, że czas spędzony w naszej szkole, kojarzy się nie tylko ze zdobywaniem wiedzy, ale przede wszystkim z działaniami integrującymi uczniów, rozwijającymi ich osobowość i przygotowującymi do funkcjonowania w społeczeństwie opartym zarówno na wiedzy, jak i na kompetencjach miękkich.

Doświadczenie w integracji

W tym roku szkoła obchodzi dziesięciolecie istnienia. W przypadku szkoły integracyjnej to dużo, gdyż każdy rocznik uczniów i każdy dzień, to specyficzne wyzwanie. Próbując mu sprostać, pokazaliśmy tysiącom młodych ludzi, jak funkcjonować w społeczeństwie, w którym każdy jest inny,

ponieważ każdy ma inne potrzeby, a także różnego rodzaju ograniczenia. Nasi absolwenci po latach doceniają to, mówiąc, że dzięki takiemu właśnie modelowi kształcenia, potrafią mądrzej zachować się w trudnych sytuacjach życiowych, a przede wszystkim skuteczniej pomagać tym, którzy potrzebują wsparcia. W naszych działaniach staramy się osiągnąć stan, w którym uczniowie w pełni sprawni i ci z dysfunkcjami mają świadomość tworzenia jednego środowiska. Liczymy na to, że w przyszłości nasi uczniowie przyczynią się do głębokich zmian w zbiorowej świadomości Polaków. Chcielibyśmy, aby analizując przydatność człowieka dla społeczeństwa i określając jego miejsce w zbiorowości, niepełnosprawność nie była głównym kryterium oceny.

Projekt zaczęliśmy tworzyć w marcu 2009 roku. Wydawało się nam, że jest on znakomitą możliwością bardziej kompleksowego realizowania naszych celów. Co roku podejmowaliśmy działania zmierzające do stworzenia okazji do pełniejszej integracji, jednak dopiero możliwości, jakie daje uzyskanie wsparcia z zewnątrz, pozwoliły na głębsze podjęcie tematu integracji przez rozwijanie zdolności komunikacyjnych i sztukę.

Praca koncepcyjna rozpoczęła się od zdefiniowania głównego celu oraz celów szczegółowych. Stwierdziliśmy, że warto zająć się problemem komunikacji międzyludzkiej. Zarówno wielkie problemy społeczne, jak i co-

dzienne konflikty, w dużej mierze wynikają z zakłóceń, jakie towarzyszą komunikowaniu się ludzi. Zakłócenia te związane być mogą zarówno z dysfunkcjami słuchu, jak i z problemami emocjonalnymi.

Rozdział II – Powstawanie projektu

Ustaliliśmy, że nasza praca skoncentruje się na działaniach doskonalących komunikację i przełamujących bariery w porozumiewaniu się.

Kolejną kwestią podejmowaną na etapie planowania była grupa docelowa. Przy jej ustalaniu doszliśmy do wniosku, że chcemy zaprosić do projektu trzy grupy uczniów.

Przede wszystkim chcieliśmy stworzyć szansę rozwoju uczniom z problemami związanymi z właściwą komunikacją. Wśród uczestników projektu znaleźli się więc uczniowie niestyszący.

Drugą grupę stanowili uczniowie, którzy z różnych powodów mieli problemy z funkcjonowaniem w grupie rówieśniczej. Chcieliśmy, aby osoby z bardzo niską samooceną, niepotrafiące wystąpić przed większą publicznością, niemogące przełamać wewnętrznych barier, które ograniczają ich działalność, otrzymały szansę ich pokonania.

Trzecią grupę stanowili uczniowie, których zaangażowanie w projekt motywowałoby innych do pracy oraz zwiększyłoby szanse osiągnięcia wysokiego poziomu podczas realizacji działań projektowych. Chodziło tutaj o uczniów mających na swym koncie sukcesy w różnych dziedzinach aktywności artystycznej.

Po zaplanowaniu celów i grupy docelowej, zaplanowaliśmy sposoby realizacji projektu. Jednym z jego filarów stała się nauka języka miganego.

Postrzegając ten sposób komunikowania się jako język obcy, uznaliśmy, że jego nauka i doskonalenie będzie atutem uczestników projektu na rynku pracy. Uczniowie niestyszący, którzy w przypadku innych przedmiotów szkolnych zdobywają wiedzę i umiejętności z wielkim trudem, otrzymali szansę zaprezentowania się jako eksperci ds. języka miganego. To zdecydowanie wzmocniło ich samoocenę.

Drugim rodzajem zajęć stały się zajęcia artystyczne. Teatr, choreote-

rapia, plastyka, według nas, mogą przyczynić się do realizacji założonych celów bardziej niż przedmioty ścisłe. Jednym słowem uznaliśmy sztukę za klucz do skomplikowanych osobowości naszych uczniów.

Oczywiście nie byliśmy pewni, czy uda nam się spełnić warunki postawione przez organizatorów konkursu, więc kiedy odnaleźliśmy się na liście beneficjentów, poczuliśmy wiatr w żaglach i z pasją zabraliśmy się za realizację naszych założeń.

Rozdział III – Realizacja projektu

a) Kadra

Agnieszka Kowal

Nauczycielka języka polskiego, reżyser teatru dzieci i młodzieży. Preferowaną przez nią sferą działalności teatralnej jest teatr plastyczny. Uważa, że nawet stosując bardzo oszczędne środki artystyczne, można przekazać wiele prawd o świecie. Na jej zajęciach uczniowie pracowali z tkaniną, poznawali technikę teatru cieniowego. Prowadziła zajęcia scenariuszowe, doskonalące wymowę. Zrealizowała etiudy: „Czerwony Kapturek”, „A one wciąż czekały”, „Balladyna”.

Agnieszka Zygmunt

Miłośniczka podróży i nowatorskich metod rozwoju osobowości poprzez ruch. Potrafi stosować różne metody pracy do realizowania bardzo podobnych treści. Dzięki temu uczestnicy jej zajęć doskonalą swoje umiejętności, a jednocześnie nie odczuwają znużenia, które zwykle towarzyszy żmudnej pracy. Podczas realizacji projektu, wskazywała uczestnikom ćwiczenia, których wykonywanie pobudzało działanie obu półkul mózgowych.

Agnieszka Rybak

Odegrała ważną rolę, gdyż jej zajęcia otwierały całą projekt. Jej zajęcia miały na celu przełamanie barier blokujących uczniów, którzy przychodzą do nowej szkoły. Zaproponowała młodzieży wiele ćwiczeń, kierując jej uwagę na aktywność przeciwdziałającą budowaniu lęków przed wystąpieniem na forum rówieśników.

Anna Burycz

Kreatywnie przekształca otaczającą nas przestrzeń, która dzięki niej nabiera indywidualnego charakteru. Jej zajęcia stanowiły osobny segment projektu, jak również były wsparciem dla zajęć teatralnych, ponieważ wiele prac powstających podczas zajęć plastycznych, zostało wykorzystanych jako element scenografii teatralnych.

Janusz Waszak

Nauczyciel języka miganego. Przekazał uczestnikom projektu ogromną dawkę wiedzy na temat świata ludzi słabosłyszących i niesłyszących. Na jego zajęciach uczniowie słabosłyszący mogli przejąć inicjatywę i wspierać proces uczenia się uczniów słyszących.

Paweł Skonieczny

Nauczyciel wychowania fizycznego i reżyser teatru dzieci i młodzieży, który od kilku lat tworzy scenariusze i realizuje spektakle. Miłośnik pantomimy. Zajmował się ćwiczeniami pantomimicznymi, ukazywał uczniom rolę muzyki i światła w spektaklu. Zrealizował spektakle: „Wiki”, „Jazda” oraz etiudę „Muszka”.

Jakub Gontarski

Od wielu lat pracuje z młodzieżą jako instruktor ruchu scenicznego. Jak sam twierdzi, nie interesuje go wypracowanie doskonałych układów choreograficznych, ale zrozumienie przez uczestników jego zajęć swojego ciała i jego możliwości – swoiste wsłuchanie się w siebie.

Damian Godlewski

Muzyk, który po zejściu ze sceny znajduje czas na pracę z uczniami. Znakomicie pokazuje rolę muzyki w naszym życiu, jej znaczenie w twórczości z zakresu teatru. Ważnym elementem były praktyczne zajęcia, w których uczniowie mieli szansę doskonalenia techniki gry na gitarze.

b) Uczestnicy

Według założeń projektu, zaproponowaliśmy udział w nim grupie 40 uczniów, z których 10-cioro było słabosłyszących.

Uczestników projektu można podzielić na trzy grupy.

Grupa pierwsza, to młodzież słabosłysząca, która wyraziła chęć udziału w projekcie. Uczniowie posiadający orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego zostali włączeni do projektu niezależnie od posiadanych talentów, czy ewentualnych problemów związanych z komunikacją z otoczeniem. Twórcy projektu chcieli, aby młodzież niesłysząca stanowiła silną grupę, która będzie w stanie współpracować z młodzieżą słyszącą na równych zasadach, a podczas zajęć języka miganego, pomoże swym kolegom w zdobywaniu wiedzy i umiejętności, które posiada w znacznie większym zakresie.

Grupa druga to uczniowie, którzy zgłosili chęć uczestniczenia w projekcie, a w procesie rekrutacji dali się poznać jako osoby utalentowane, posiadające hobby i uczestniczące

Rozdział IV – Program

wcześniej w zajęciach artystycznych. Uczniowie informowali o zainteresowaniach tańcem, talentach sportowych i teatralnych. Część z nich zwracała uwagę na zdolności plastyczne, część na muzyczne.

Trzecia grupa uczestników projektu, to młodzież, która wskazała problemy natury komunikacyjnej, utrudniające funkcjonowanie w społeczeństwie. Znaleźli się w niej uczniowie, którzy zasygnalizowali niską samoocenę, lęk przed wystąpieniami publicznymi, zachowania agresywne. Praca z tą częścią uczestników projektu była najtrudniejsza, ale jednocześnie najbardziej satysfakcjonująca. Rola wsparcia udzielonego tym uczniom była znacznie większa niż w przypadku młodzieży uzdolnionej. Udział tych osób w projekcie mógł być najpoważniejszą, podczas całej ich edukacji, próbą pokonania wewnętrznych barier. Przewyciężenie tych problemów w dużym stopniu stanowi o sukcesie odniesionym w życiu społecznym.

Uczestnicy projektu byli jednocześnie uczniami szkoły, musieli więc realizować program szkolny i osiągać sukcesy edukacyjne. W większości przypadków udawało się to, lecz spora grupa uczniów opuściła projekt.

Przyczyny były dwie:

- odejście ze szkoły z różnych powodów,
- nieotrzymanie promocji do klasy wyższej.

Długi okres realizacji projektu sprawił, że uczniowie, którzy przystąpili do niego 10 września 2009 roku, zmieniali się, a jednocześnie do naszego grona dołączali nowi uczestnicy. Nadawało to projektowi dynamiki i przyczyniło się do tego, że większa niż zakładaliśmy grupa młodzieży skorzystała z zajęć projektowych.

c) Trudności i problemy

Realizacja projektu to niewątpliwie ciekawe doświadczenie. Aby przedstawić to, nad czym pracowaliśmy przez trzy lata, nie wolno pominąć trudności, na jakie natrafiliśmy podczas realizacji zadań.

Poważne trudności czyły się już w założeniach projektu. Zajęcia artystyczne są zwykle realizowane przez osoby, które są świadome swoich ta-

lentów, Tymczasem uczestnicy „Ekspresji talentów” to zarówno osoby zdolne, które przystąpiły do projektu chcąc rozwinąć talent, jak również uczniowie, którzy poprzez zajęcia projektowe będą mogli przewyciężyć swoje ograniczenia. Sporą grupę stanowili również uczniowie niesłyszący, którym zaproponowaliśmy możliwość wejścia w świat słyszących i bardzo intensywną integrację, a nawet sprawdzenie się w roli przewodników po świecie języka miganego.

Jak przez trzy lata pracować z grupą składającą się z jednostek o tak różnych oczekiwaniach?

Instruktorzy stanęli przed tym pytaniem już na początku projektu. Odpowiedzią okazało się zindywidualizowanie podejścia do uczestników. Dzięki temu, każdy mógł wziąć udział w zajęciach realizując różne zadania. Nie oznacza to jednak, że ten problem został wyeliminowany raz na zawsze. Każde przedsięwzięcie artystyczne musiało być długo konsultowane, a nawet podczas realizacji zaakceptowanych działań, instruktorzy musieli zachęcać, przekonywać i motywować do pracy nad wspólnymi projektami.

Bardzo dużym problemem był długi, bo trwający aż trzy lata, okres realizacji projektu. W przypadku ludzi młodych to bardzo długi okres. Uczniowie, którzy rozpoczęli realizację projektu we wrześniu roku 2009, w 2012 roku byli w pewnym sensie innymi ludźmi. To, co interesowało ich na początku

projektu, nie było dla nich fascynujące przy jego końcu. Projekt zakładał doskonalenie umiejętności zdobytych na wcześniejszym etapie. Aby zachęcić uczniów do rozwijania poznanych umiejętności, instruktorzy musieli skoncentrować się na doborze właściwych metod pracy. W przypadku zajęć ekspresji i harmonii ruchu, taką skuteczną metodą było zastosowanie POI w celu rozwijania pracy obu półkul mózgowych.

Kolejnym problemem były pojawiające się konflikty między uczniami. Grupa 40. uczestników została podzielona na dwie klasy. Zakładaliśmy pojawienie się rywalizacji, która miała stanowić czynnik motywujący do pracy i osiągania lepszych efektów. Tymczasem podczas pierwszego roku realizacji, pojawiło się kilka sytuacji konfliktowych, które nie tylko nie motywowały do pracy, lecz paraliżowały wiele działań. Na szczęście w późniejszym okresie, uczniowie podchodzili do projektu zadaniowo, a niesnaski pojawiały się coraz rzadziej.

PROGRAM NAUCZANIA EKSPRESJA TALENTÓW – Integracja uczniów słyszących i niesłyszących.

Autorzy:

mgr Marzanna Nowacka-Duda
mgr Bogumiła Dziurawiec
mgr Sławomir Janczyński
mgr Lucyna Wegnerowicz-Kieda
mgr Paweł Skonieczny
mgr Agnieszka Kowal
mgr Janusz Waszak
mgr Anna Burycz
mgr Agnieszka Zygmunt
Agnieszka Rybak

PLAN NAUCZANIA Liceum ogólnokształcące

L.p.	Przedmioty nauczania	Liczba godzin zajęć	
1	Język migany	60	
2	Ekspresja i harmonia ruchu	18	
3	Teatr z elementami biblioterapii	28	
4	Sztuki plastyczne	14	
5	Przygotowanie spektakli	22	
6	Przygotowywanie wystaw	10	
	Liczba godzin	obowiązkowych	dodatkowych
		120	32
	Razem godzin	152	

Autorzy programu proponują, aby zajęcia języka miganego, ekspresji i harmonii ruchu, teatru z elementami biblioterapii oraz sztuk plastycznych były umieszczone w planie lekcji. Powyższe zestawienie zakłada, że zajęcia będą odbywały się przez 30 tygodni. Proponujemy, aby w każdym tygodniu odbywały się dwie godziny zajęć języka miganego oraz dwie godziny zajęć artystycznych.

Z uwagi na charakter zajęć i ich cel, proponujemy, aby zajęcia bloku „Ekspresja i harmonia ruchu” odbywały się jako pierwsze. Zajęcia bloku „Teatr z elementami biblioterapii” powinny odbywać się zamiennie z zajęciami plastycznymi. Posłuży to bardziej wszechstronnemu rozwojowi talentów uczestników projektu.

Przygotowanie spektakli i wystaw powinno odbywać się przed plano-

wanymi pokazami, a umiejscowienie tych zajęć w kalendarzu szkolnym zależy od osób odpowiedzialnych za przygotowanie pokazów i spektakli.

II. Cele programu

Realizując program, jego uczestnik:

3. Przewycięży trudności czytelnicze.
4. Zwiększy poczucie bezpieczeństwa.
5. Odczuje wzrost samoakceptacji.
6. Przygotuje się do życia społecznego.
7. Zmniejszy stan frustracji i poziom agresji.
8. Rozwinie swoje talenty.
9. Uwrażliwi się poprzez sztukę.
10. Udoskonalili umiejętność współdziałania w grupie.
11. Udoskonalili umiejętność wyrażania swoich potrzeb.
12. Odniesie sprawność ruchową.
13. Podniesie poziom komunikacji.

Rozdział IV – Program

Omówienie celów programu

1. Przewycięzenie trudności czytelnich.

Badania monitorujące poziom czytelnictwa pokazują, że w latach 90-tych nastąpiło załamanie czytelnictwa i poziom ten stale spada. Młodzież czyta coraz mniej książek, co skutkuje ubogim słownictwem oraz problemami z rozumieniem tekstu. Uczniowie szkoły ponadgimnazjalnej często za zbyt trudne zadanie uważają przeczytanie kilkudziesięciu stron tekstu, przeanalizowanie treści zawartych w tekście i zanotowanie kluczowych informacji.

Celem programu jest poprawa obecnej sytuacji. Chcemy zachęcić młodzież do czytania, podnieść poziom rozumienia tekstu i sprawić, że będzie potrafiła lepiej wyrażać swoje myśli. Poprawa umiejętności związanych z przyswajaniem i rozumieniem tekstu przyczyni się do polepszenia komunikacji.

2. Zwiększenie poczucia bezpieczeństwa.

Badanie ankietowe wykazało, że młodzi ludzie nie czują się bezpiecznie w społeczeństwie. Obawiają się, że więzi, które łączą ich z rówieśnikami, nie są silne i autentyczne.

Jeśli chodzi o przyszłość, to uczniowie są optymistami, jednak najczęściej nie potrafią wskazać drogi edukacyjnej i zawodowej, która zapewniłaby im bezpieczeństwo.

Kolejnym przykładem ukazującym, że należy wzmacniać poczucie bezpieczeństwa wśród młodzieży są relacje pomiędzy rówieśnikami zdrowymi i niepełnosprawnymi.

Niepełnosprawni nie czują się bezpiecznie, gdyż bardzo często inaczej rozumieją świat. Zamykają się w swoim gronie, a to nie przygotowuje ich do życia w społeczeństwie. Pełnosprawni uczniowie również nie czują się bezpiecznie w kontaktach z niepełnosprawnymi. Nie wiedzą, jak zachować się w kontakcie z niepełnosprawnymi, kiedy i jak im pomóc.

3. Wzrost samoakceptacji.

Program „Ekspresja talentów” przeznaczony jest dla osób, które mają zaniżoną samoocenę. Wielu uczniów, w poprzednich etapach edukacji spotkało się z taką postawą rówieśników oraz pedagogów, która sprawiła, że zwątpili w siebie i swoje umiejętności. Bardzo często ich najbliżsi, a więc ich rodzice i rodzeństwo nie wzmacniają atutów naszych uczniów, a nawet zniechęcają ich do samorozwoju. Uczniowie tacy muszą być motywowani poprzez ukazywanie im ich ukrytych talentów, a przynajmniej zachęceni do pracy nad sobą.

4. Przygotowanie się do życia społecznego.

Głównym zadaniem dorosłych oraz instytucji, takich jak szkoła, jest przygotowanie młodych ludzi do życia we współczesnym społeczeństwie. Z tego powodu, należy rozwijać pewne cechy

i umiejętności, które pomagają w życiu społecznym. Działania podejmowane w ramach niniejszego programu rozwijają komunikację, uczą pracy zespołowej przy jednoczesnym poszanowaniu indywidualizmu. Właściwa realizacja programu wymusza u młodzieży punktualność, odpowiedzialność za swoje działania, rzetelność i pracowitość.

Program wdraża również młodzież do działania pod presją czasu i otoczenia. Stres, który pojawia się podczas występów publicznych, jest również próbą przed trudnymi sytuacjami w życiu codziennym.

5. Zmniejszenie stanu frustracji i zminimalizowanie poziomu agresji.

Gdy uczniowie nie potrafią wyrazić swoich emocji, mają problemy z komunikowaniem potrzeb i nawiązywaniem relacji, narasta w nich uczucie frustracji.

W szkole przeradza się to w zachowania agresywne. Uświadamiając uczestnikom projektu wpływ braków w dziedzinie komunikacji na niepożądane zachowania, chcemy zapobiegać frustracji i agresji poprzez wykształcenie umiejętności znalezienia różnych sposobów i kanałów komunikacji.

6. Rozwinięcie przez uczniów talentów.

Projekt „Ekspresja talentów” jest przeznaczony również dla uczniów, którzy chcieliby rozwijać posiadane talenty. Kładziemy nacisk na talen-

ty związane z występowaniem przed publicznością: aktorstwo, recytacja, śpiew, gra na instrumentach oraz te, które nie wymagają występów, lecz umożliwiając stworzenie scenografii czy wystawy prac plastycznych.

7. Uwrażliwienie poprzez sztukę.

O mierze człowieczeństwa świadczy wrażliwość, z jaką postrzegamy świat i zjawiska na nim obecne. Pracując z młodzieżą obserwujemy, że okazywanie szczerych uczuć, czy wrażliwość, postrzegane są przez nią jako oznaka słabości. Skutkiem takiego nastawienia jest niechęć do okazywania uczuć. Chcąc uwrażliwić uczestników projektu, nie powinniśmy czynić tego nachalnie. Przekonywanie do okazywania uczuć i mówienia o nich, nie przekona młodzieży, która z reguły niechętnie podporządkowuje się wizji społeczeństwa lansowanej przez dorosłych.

Od wieków sztuka jest tą dziedziną ludzkiej twórczości, która wywołuje silne emocje. Jeśli włączymy edukację artystyczną do procesu dydaktycznego, to absolwenci naszych szkół nie tylko będą znali najważniejsze dzieła sztuki światowej, ale również wykażą się wrażliwością w relacjach międzyludzkich.

8. Udoskonalenie umiejętności współdziałania w grupie.

Podczas realizacji niniejszego programu, jego uczestnicy będą wykonywali wiele zadań.

Zdecydowany nacisk kładziemy na pracę zespołową. Zajęcia języka migowego i zajęcia artystyczne odbywają się w grupach. Wykonując kolejne zadania, uczestnicy mają wpływ na skład grup zadaniowych. Szczególnie wartościowe dla kształtowania umiejętności pracy zespołowej są zajęcia plastyczne, teatralne i choreoterapeutyczne. W ciągu kilkudziesięciu minut uczestnicy zajęć muszą stworzyć konkretny efekt w postaci układu tanecznego, pracy plastycznej, czy etiudy teatralnej. Dla uczniów szkoły ponadgimnazjalnej zadania te są bardzo skomplikowane. Najpierw muszą w kilka minut stworzyć efektywną grupę, następnie zaplanować i zrealizować postawione przed grupą zadania. Ta umiejętność jest dla uczniów kluczowa, ponieważ ich przyszłość będzie zależeć od zdolności kooperacyjnych.

9. Udoskonalenie umiejętności wyrażania swoich potrzeb

Celem projektu „Ekspresja talentów” jest rozwijanie umiejętności wyrażania swoich potrzeb. Jest to bardzo ważne w czasie funkcjonowania ucznia na rynku edukacyjnym, jak również później. Autorzy programu postrzegają bowiem instytucje edukacyjne jako instytucje publiczne działające w warunkach wolnego rynku. Uczeń powinien świadomie zdobywać wiedzę i umiejętności, które pozwolą mu na dobry start i satysfakcjonujące funkcjonowanie na rynku pracy. Udany proces edukacyjny w dużej mierze zależy od relacji na linii nauczyciel-uczeń. Wiele nieporozumień na tej linii jest spowodowanych nieumiejętnym wyrażaniem swych potrzeb. W warunkach szkoły skutkuje to dwiema sprzecznymi postawami. Pierwsza z nich to wycofanie. Uczniowie nie mogąc precyzyjnie określić swoich potrzeb, unikają komunikowania ich. Skutkiem są zakłócenia komunikacyjne i konflikty wywołane przez sprzeczne informacje.

Drugą postawę można nazwać roszczeniową. Uczniowie nie mogą, ale też nie chcąc wyrażać się precyzyjnie, wybierają domaganie się realizacji kolejnych celów. Postawa roszczeniowa zniechęca otoczenie do prezentujących ją uczniów i zamyka odbiorców na podejmowane później próby nawiązywania kontaktu.

Jeśli te umiejętności nie zostaną wykształcone, funkcjonowanie na ryn-

ku pracy nie będzie udane. Konflikty, których przyczyną jest niedostateczne poinformowanie podwładnych, czy współpracowników o celu zadania, procedurach i narzędziach jego wykonania, są bardzo częste i bolesne. Zadania nie zostają wykonane, nieefektywne struktury są rozwiązywane, frustracja i agresja nie zachęcają do zdobycia umiejętności wyrażania potrzeb.

Instruktorzy prowadzący zajęcia artystyczne poprzez zadania doskonalące świadomość swojego ciała, ćwiczenia scenariuszowe i aktorskie, a także współpracę w grupie, będą podnosić umiejętność wyrażania swoich potrzeb. Ponieważ w zajęciach będą uczestniczyć uczniowie słyszący i niesłyszący, widzimy w tym

szanse na udoskonalenie umiejętności wyrażania swych potrzeb przez osoby niepełnosprawne. Jeśli niepełnosprawni będą potrafili wyrazić swe oczekiwania, to będą lepiej funkcjonowali w społeczeństwie, w którym większość stanowią osoby w pełni sprawne. Dla zdrowych uczestników projektu, współdziałanie z niesłyszącymi rówieśnikami to również wielka korzyść. Będą bowiem potrafili właściwie odczytać oczekiwania niepełnosprawnych, których spotkają na swojej drodze.

Dzięki temu uczniowie zostaną lepiej przygotowani do funkcjonowania w otwartym społeczeństwie, w którym sygnalizowanie potrzeb jest podstawą interakcji społecznych.

10. Podniesienie sprawności ruchowej.

Od wielu lat spada sprawność fizyczna polskiej młodzieży. W lekcjach wychowania fizycznego bierze udział tylko część uczniów. W czasie wolnym niewielkie grupy wypełniają boiska. Czynny sport nie odgrywa dużej roli w naszym życiu. Ten model jest kontynuowany w późniejszym wieku. Dominuje siedzący tryb życia. Poważnym problemem jest zła dieta oraz czynniki zewnętrzne (zanieczyszczenie środowiska). Wszystkie te elementy mają wpływ na jakość i długość naszego życia. Twórcy i realizatorzy projektu „Ekspresja talentów” nie mieli ambicji stworzenia grupy sportowców i miłośników sportu. Poprzez działania artystyczne chcemy zwiększyć po-

ziom sprawności uczniów. Elementy pantomimy, czy ćwiczenia z zakresu ruchu scenicznego, wymagają precyzji i dlatego muszą być wielokrotnie powtarzane. Proces przygotowywania spektaklu czy układu tanecznego możemy więc uznać za trening sprawności i okazję do wysiłku fizycznego. Uczniowie, którzy będą mogli zobaczyć sfilmowane efekty swojej pracy, z pewnością docenią swój wysiłek i być może uznają aktywność fizyczną za element wzbogacający ich życie i czyniący je pełniejszym.

Twórcy programu, a także instruktorzy zakładają, że nawet jeśli uczniowie nie będą w stanie od razu wykonywać przewidzianych zadań, to znacznie się usprawnią. Autorzy programu zachęcają do poszukiwania instruktorów, którzy mogą zaproponować młodzieży takie działania, które ją zainteresują i będą kontynuowane we własnym zakresie po zakończeniu projektu.

11. Podniesie poziomu umiejętności komunikacyjnych.

Wszystkie wyżej wymienione cele dotyczą jednej fundamentalnej umiejętności, która dziesiątki tysięcy lat temu zadecydowała o pozycji człowieka wśród innych gatunków, a obecnie pozwala tworzyć wspaniałe zdobycze cywilizacji.

Ta umiejętność to precyzyjne komunikowanie się.

Proponujemy uczniom realizującym program wiele sposobów komunikowania się.

Zaczynamy od języka miganego. Uczniowie poznają kilkadziesiąt znaków, więc mogą opisać wiele sytuacji, porozumieć się z uczniami niesłyszącymi oraz z osobami słyszącymi, którzy także opanowali tę umiejętność.

Należy również uznać język migany za „język obcy”, którego opanowanie wymaga wysiłku i stałego doskonalenia, a jego znajomość jest znaczącym atutem, również na rynku pracy.

Podnoszenie poziomu komunikacji odbywa się także podczas zajęć artystycznych. Uczniowie wypowiadają się za pomocą ruchu scenicznego. Piszą scenariusze spektakli i w ten sposób uczą się formułować myśli i precyzyjnie planować skomplikowane działania. Podczas zajęć teatralnych, uczniowie poznają również komunikacyjne znaczenie dźwięku, muzyki i światła.

Uczestnicy projektu komunikują się także poprzez tworzenie prac plastycznych. Poznając różne techniki plastyczne, uczniowie poznają kolejne kanały komunikacji. Twórcy programu założyli, że na zajęciach bloku „sztuki plastyczne”, uczniowie będą przygotowywać prace plastyczne, które zostaną wykorzystane podczas uroczystości szkolnych. Znając cel, któremu posłużą prace, uczniowie będą starali się za pomocą środków artystycznego wyrazu przekazać określone treści związane z chwilami ważnymi dla szkoły, a także upamiętniającymi ważne rocznice narodowe i państwowe.

Jeśli chodzi o doskonalenie komunikacji, to za szczególnie ważne autorzy niniejszego programu uważają przekazanie młodzieży tej prawdy, że komunikujemy się na wiele sposobów i używamy w tym celu wielu kanałów. Postrzeganie licznych działań jako sposobów komunikacji sprawi, że młodzi ludzie będą bardziej świadomie stosować różne środki wyrazu w celu zakomunikowania światu określonych treści.

Rozdział IV – Program

III. Programy bloków i rozkłady materiału

Blok: język migany	
Cele	<p>Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. zdobywa umiejętności niezbędne do stosowania w praktyce kontaktów interpersonalnych, 2. poszerza zdobytą wcześniej wiedzę, 3. wykorzystuje zdobyte umiejętności postępowania się językiem migany do lepszego zrozumienia świata ludzi niesłyszących, 4. rozumie złożoność a zarazem jedność świata, w którym każdy powinien określić swoje miejsce, 5. kształtuje odpowiedzialną i twórczą postawę potrzebną do wyboru drogi życiowej, 6. zdobywa umiejętności umożliwiające dalszą edukację i rozwój indywidualnych zainteresowań, 7. jest wspomagany w drodze do dojrzałości intelektualnej, emocjonalnej i społecznej, 8. poznaje zunifikowane znaki języka miganego w zakresie daktylografii i ideografii, 9. rozwija język polski w mowie i piśmie z wykorzystaniem systemu językowo – migowego w procesie dydaktyczno – wychowawczym, 10. rozwija umiejętności odczytywania mowy z ust, 11. wzbogaca słownictwo polskie w mowie, 12. kształci sprawność językową, 13. przełamuje bariery w komunikowaniu się osób niesłyszących ze słyszącymi. 14. poznaje środowisko osób niesłyszących, 15. kształtuje gotowość do aktywnego udziału w życiu publicznym, 16. rozumie i toleruje inne kultury, 17. kształtuje wrażliwość na los drugiego człowieka i gotowość przyjęcia mu z pomocą, 18. rozwija postawy szacunku i odczuwania satysfakcji z podjętych działań wspierających integrację szkoły, 19. kształtuje umiejętności bezkonfliktowego rozwiązywania problemów i opanowywania niewłaściwych emocji, 20. wzmacnia swoją pozycję społeczną w zespole klasowym i społeczności szkolnej, 21. wzmacnia swoje mocne strony, 22. rozwija umiejętność samooceny, 23. doskonali percepcję i werbalizację czytanych tekstów (metoda kombinowana),

Rozkład materiału zajęć języka miganego		
L.p.	Ilość godzin	Tematyka zajęć
1.	2	Polski alfabet palcowy – znaki statyczne w pozycji klasycznej.
2.	2	Polski alfabet palcowy – znaki dynamiczne.
3.	2	Znaki liter polskich i diagrafów.
4.	2	Znaki liczebników głównych i porządkowych.
5.	1	Znaki daktylograficzne – ćwiczenia utrwalające.
6.	1	Wprowadzenie znaków ideograficznych z katalogu „W szkole”.
7.	2	Nauka znaków migowych ze zbioru „Szkola”.
8.	1	Nauka znaków migowych ze zbioru „W szkole” oraz „Lekcja historii”.
9.	1	Nauka znaków migowych z kategorii „Historia”.
10.	1	Nauka znaków ideograficznych ze zbioru „W klasie” i „Geografia”.
11.	1	Zapoznanie ze znakami migowymi z kategorii „W klasie” i z katalogu „Lekcja biologii”.
12.	2	Nauka znaków matematycznych.
13.	1	Znaki migowe z kategorii „Lekcja matematyki”
14.	1	Ćwiczenia utrwalające słownictwo: „Szkola”, „Klasa”, „Lekcja historii, biologii, geografii, matematyki”.
15.	2	Nauka ideografii – Czas, przestrzeń, barwy.
16.	1	Nauka znaków migowych z katalogu „Teatr”, „Zajęcia plastyczne”
17.	1	Nauka znaków migowych z katalogu „Internat”.
18.	1	Wprowadzenie znaków ideograficznych z katalogu „W klubie i w świetlicy”.
19.	2	Wprowadzenie znaków ideograficznych z katalogu „W jadalni”.
20.	1	Ćwiczenia utrwalające słownictwo: „Czas, przestrzeń, barwy”, „Teatr, internat”, „Zajęcia plastyczne”, „W klubie i w świetlicy”, „W jadalni”.
21.	2	Nauka znaków migowych z katalogu „Miasto”.
22.	2	Wprowadzenie znaków ideograficznych z katalogu „W jadalni”.
23.	2	Nauka znaków ideograficznych z kat. „Turystyka, sport i wypoczynek”.

Rozdział IV – Program

24.	2	Nauka znaków migowych z kat. „Wizyta u lekarza”.
25.	2	Nauka znaków migowych z kat. „Nazwy geograficzne”.
26.	2	Nazwy geograficzne – ideografia.
27.	2	Nazwy miast i państw.
28.	2	Ćwiczenia utrwalające słownictwo: „Miasto”, „Turystyka”, „Wizyta u lekarza”, „Nazwy geograficzne”.
29.	1	Historia i współczesność – ideografia.
30.	1	Znaki migowe z kategorii „Kształcenie”.
31.	1	Znaki migowe z kategorii „Literatura”.
32.	1	Znaki migowe z kategorii „Nasz język ojczysty”.
33.	1	Znaki liturgiczne – tradycje świąteczne.
34.	4	Tworzenie i odgrywanie scenek.
35.	1	Nauka kolędy „Przybieżeli do Betlejem pasterze”.
36.	1	„Wycieczka zagraniczna” – ćwiczenia tekstowe.
37.	1	Ideografia – znaki historyczne.
38.	1	Znaki przyrodnicze – ideografia.
39.	1	Nauka znaków geograficzno-historycznych.
40.	2	Ćwiczenia utrwalające słownictwo: „Kształcenie”, Znaki historyczne i przyrodnicze”, „Literatura”, „Tradycje”.
	60	

Rozdział IV – Program

Blok: Ekspresja i harmonia ruchu	
Cele:	<p>Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. rozumie piękno i harmonię utworów muzycznych, 2. reaguje na przerwę w muzyce, 3. reaguje na zmiany tempa, 4. swobodnie porusza się w różnych kierunkach, jednocześnie obserwując przestrzeń wokół siebie, 5. rozróżnia podstawowe cechy tańców narodowych, regionalnych i towarzyskich, 6. stosuje w praktyce podstawowe formy towarzyskie obowiązujące podczas tańca (zaprasza do tańca, kulturalne zachowanie w tańcu), 7. zna podstawowe układy taneczne z wybranych tańców narodowych i towarzyskich, 8. bierze czynny udział w imprezach szkolnych oraz lokalnych, 9. osiąga zadowolenie z uczestnictwa w zajęciach zespołu poprzez satysfakcję z udanych występów i efektów wspólnej pracy, 10. umie współpracować w zespole, ma poczucie więzi i odpowiedzialności za wspólną pracę, 11. potrafi pożytecznie i aktywnie spędzać wolny czas.
Zagadnienia:	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ćwiczenia rytmiczno-taneczne mające na celu doskonalenie poczucia rytmu oraz „oswojenie się” z muzyką: <ul style="list-style-type: none"> • wystukiwanie, wykłaskiwanie rytmu, • rozróżnianie tempa, • ilustrowanie muzyki ruchem, 2. Zabawa z piktogramami, 3. Ćwiczenia ruchowe przy muzyce wyrabiające ogólną sprawność ruchową całego ciała, 4. Proste układy sportowe z wykorzystaniem różnych technik tanecznych, 5. Poznaj siebie poprzez ruch – wybrane elementy ćwiczeń Feldenkraisa, 6. Elementy kinezylogii edukacyjnej, 7. Wybrane elementy ćwiczenia z zakresu mobilnej rekreacji muzycznej,

Rozkład materiału zajęć „Ekspresja i harmonia ruchu”		
L.p.	Ilość godzin	Tematyka zajęć
1.	2	Wprowadzenie do zajęć, techniki relaksacyjne.
2.	2	Podstawy ugruntowania.
3.	2	Stabilność jako symboliczny kontakt z ziemią.
4.	2	Łączność człowieka z ziemią.
5.	2	Uwrażliwienie na grupę.
6.	1	Przestrzeń miejscem spotkań.
7.	1	Dolne partie ciała symbolicznie związane ze stabilnością.
8.	1	Rozluźnienie górnych partii ciała.
9.	1	Granice łączące i dzielące.
10.	1	Inicjowanie ruchu w różnych częściach ciała.
11.	1	Symboliczny aspekt lotu.
12.	1	Granice wolności.
13.	1	Granice przestrzeni.
	18	

Blok: Teatr z elementami biblioterapii	
Cele:	<p>Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. poznaje tworzywo teatralne, 2. świadomie uczestniczy w życiu kulturalnym, 3. poszerza zainteresowania humanistyczne, 4. wyzwala możliwości kreatywne, 5. uwrażliwia się na sztukę, 6. przygotowuje się do samokształcenia, 7. organizuje przedstawienia dotyczące ważnych wydarzeń historycznych, 8. wyraża swoje emocje w sposób niewerbalny, 9. uświadamia sobie istnienie komunikacji niewerbalnej i kształtuje jej elementy poprzez pantomimę, 10. zwiększa pewność siebie – np. podczas publicznych występów, 11. kształtuje specjalną sprawność fizyczną zwiększającą świadomość swojego ciała (stymulowanie gibkości, zwinności, płynności ruchu), 12. nabywa przekonania, że w książkach można znaleźć odpowiedzi na wiele nurtujących pytań natury egzystencjalnej, można znaleźć wzorce osobowe, materiał do refleksji nad samym sobą i nad tym co się czyni, 13. przezwycięża trudności czytelnicze, częste zwłaszcza u ucznia niesłyszącego i słabosłyszącego. Utwór literacki staje się wówczas środkiem wzmacniającym poczucie jego wartości, 14. eliminuje stan frustracji i sytuacji stresowej, a szczególnie akceptuje własną osobę, taką jaką ona jest, 15. eliminuje zachowania agresywne, 16. kształtuje właściwe postawy, 17. rozwija osobowość twórczą poprzez prezentowanie literackich wzorców osobowych godnych naśladowania, 18. wzbogaca wiedzę, język, zdolność rozumienia pojęć moralnych.

Zagadnienia:	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ogólna wiedza o teatrze (historia). 2. Rodzaje teatru (osoby, dramatyczny, cieniowy, lalkowy, plastyczny, groteski, pantomima). 3. Muzyka w spektaklu. 4. Etapy tworzenia scenariusza (didaskalia, role pierwszo i drugoplanowe). 5. Rola scenografii w spektaklu. 6. Rodzaje lalek teatralnych (kukiełka, marionetka, pacynka). 7. Praca nad etiudami teatralnymi. 8. Teatr „od kuchni”. 9. Współpraca z wrocławskimi placówkami kulturalnymi. 10. Przedstawienia teatralne. 11. Happeningi związane z ważnymi rocznicami. 12. Praca z książkami podzielonymi na następujące grupy: 13. materiały uspokajające – książki przygodowe, fantastyka, oraz literatura humorystyczna; 14. materiały pobudzające – książki o tematyce awanturniczo - przygodowej, wojenne, podróżnicze i popularnonaukowe, 15. materiały refleksyjne – powieści obyczajowe, biograficzne, romanse, psychologiczne i socjologiczne, religijne.
---------------------	--

Rozdział IV – Program

Rozkład materiału zajęć teatralnych z elementami biblioterapii		
L.p.	Ilość godzin	Tematyka zajęć
1.	2	Co to jest scenariusz? Czytanie i omawianie scenariuszy.
2.	1	Redagowanie własnych scenariuszy.
3.	1	Czytanie i omawianie własnych scenariuszy.
4.	1	Omówienie i analiza wszystkich scen spektaklu.
5.	1	Czytanie tekstu. Praca nad interpretacją.
6.	1	Praca nad dykcją. Impostacja głosu.
7.	1	Ruch sceniczny i elementy pantomimy.
8.	1	Ćwiczenia z zakresu ruchu scenicznego.
9.	1	Rola mimiki i ruchu w wyrażaniu emocji.
10.	1	Odgrywanie przeciwstawnych emocji – praca nad mimiką i ruchem.
11.	1	Założenia teatru plastycznego.
12.	1	Dobór materiałów do spektaklu – rola kontrastowych tkanin.
13.	1	Ćwiczenia z tkaniną.
14.	1	Tekst, ruch, emocje – zadania aktorskie przy recytacji.
15.	1	Sceny taneczne w spektaklu.
16.	2	Ćwiczenia aktorskie podsumowujące umiejętność tworzenia scenariusza, ćwiczenia dykcyjne i ruch sceniczny.
17.	1	Doskonalenie umiejętności kontaktu z widzami.
18.	2	Rola muzyki w przedstawieniu. Propozycje uczniowskie.
19.	1	Dobór muzyki do przedstawienia.
20.	1	Prace nad skorelowaniem ruchu scenicznego z muzyką.
21.	1	Funkcje światła w przedstawieniu.
22.	1	Sceniczna zabawa światłem.
23.	1	Teatr cieniowy.
24.	1	Dobór rekwizytów do spektaklu.
25.	1	Rola multimediiów w teatrze.
	28	

Blok: Sztuki plastyczne	
Cele:	<p>Uczeń:</p> <ol style="list-style-type: none"> bierze udział w konkursach plastycznych (promocja szkoły), dekoruje szkołę, przygotowuje oprawę plastyczną uroczystości szkolnych: apele, plakaty, spotkania, przygotowuje scenografię i dekoracje (kostiumy, rekwizyty), kształtuje umiejętności: projektowania, komponowania, stosowania różnych technik plastycznych, wykonywania samodzielnie prac, projektów plastycznych.
Zagadnienia:	<ol style="list-style-type: none"> Malarstwo (akwarelowe, tempera, olejne) zagadnienia dotyczące dziedziny malarstwa: przygotowanie warsztatu młodego artysty, kompozycja, barwy. Rysunek (pastele, węgiel, ołówki) szkic, kompozycja. Projektowanie: elementy architektury (rzuty, detale architektoniczne). Projektowanie: grafika warsztatowa i komputerowa (plakaty, zaproszenia) projektowanie dekoracji, elementów scenografii.

Rozkład materiału sztuki plastyczne		
L.p.	Ilość godzin	Tematyka zajęć
1.	2	Poznanie umiejętności plastycznych uczestników projektu.
2.	2	Tworzenie „prac powitalnych”, których motywem przewodnim są słowa powitania.
3.	2	Martwa natura.
4.	2	Portret.
5.	2	Poznanie innych technik artystycznych.
6.	2	Tworzenie prac w technice collage.
7.	2	Zasady tworzenia plakatów – wykonywanie plakatów
	14	

Rozdział IV – Program

Blok: Przygotowanie spektakli	
Cele:	<ol style="list-style-type: none"> 1. Przygotowanie spektakli. 2. Wykorzystanie umiejętności zdobytych podczas zajęć bloków zajęć artystycznych: ekspresja i harmonia ruchu, teatr z elementami biblioterapii, sztuki plastyczne, 3. Wystąpienie podczas spektaklu jako aktorzy lub członkowie obsługi technicznej.

Rozkład materiału zajęć „przygotowanie spektakli”		
L.p.	Ilość godzin	Tematyka zajęć
1.	4	Przygotowywanie materiału multimedialnego.
2.	2	Przygotowywanie ścieżki dźwiękowej.
3.	2	Przygotowywanie rekwizytów.
4.	4	Przygotowywanie scenografii.
5.	10	Próby spektaklu.
	22	

Blok: Przygotowanie wystaw	
Cele:	<ol style="list-style-type: none"> 1. Przygotowanie materiału na wystawę prac uczniowskich. 2. Wdrożenie uczniów do realizowania niewielkich projektów. 3. Wykorzystanie umiejętności zdobytych podczas zajęć bloku „Sztuki plastyczne”.

Rozkład materiału zajęć „Przygotowanie wystaw”		
L.p.	Ilość godzin	Tematyka zajęć
1.	1	Zaplanowanie koncepcji wystawy.
2.	1	Dobór prac spośród wykonanych podczas zajęć bloku „Sztuki plastyczne”.
3.	4	Tworzenie nowych prac plastycznych, które będą zaprezentowane na wystawie.
4.	1	Ostateczny wybór prac.
5.	3	Przygotowanie prac do ekspozycji.
	10	

IV. Metody pracy:

Przygotowując koncepcje projektu „Ekspresja talentów”, a także tworząc niniejszy program, autorzy skoncentrowali się na celach szczegółowych, wśród których na pierwsze miejsce wysunęła się poprawa umiejętności komunikacyjnych. Metody realizacji projektu zostały dobrane w ten sposób, aby rozwijać i wspierać umiejętności komunikacyjne.

1. Wykład z elementami pogadanki. Dyskusja.

Instruktorzy w formie krótkiej pogadanki prezentują kolejne zagadnienia, które następnie uczniowie będą poznawali w formie ćwiczeń i konkretnych zadań. Ta swoista podbudowa teoretyczna jest konieczna, gdyż wśród uczniów znajdują się zarówno osoby, które posiadały już wiedzę i rozwijają swoje zdolności, jak również osoby, które mając chęci nie zetknęły się jeszcze z proponowanymi działaniami.

Za pomocą wykładu, warsztatu i dyskusji, instruktorzy prezentują pochodzenie danego kierunku sztuki, jego cech i zasad, według których będzie przebiegało jego poznawanie. Poprzez dyskusję, instruktorzy poznają nastawienie uczniów do proponowanego tematu. Dzięki temu mają możliwość dobrania metod, a nawet zmodyfikowania wcześniejszych założeń.

Jako wstęp do zajęć plastycznych uczniowie poznają zasady stosowania technik malarskich i rzeźbiarskich, historię stylów, czy sylwetki głównych twórców. Ten materiał umożliwi uczniom pogłębienie zainteresowań plastycznych wtedy, gdy staną się świadomymi uczestnikami kultury.

2. Warsztat.

Ogromną większość czasu, poświęconego na realizację projektu, zajmują zajęcia warsztatowe.

Instruktorzy prezentują fragmenty zadań, a uczestnicy po krótkiej wymianie spostrzeżeń realizują zadania. Bardzo ważnym elementem podnoszącym efektywność zajęć jest ich filmowanie. Odtworzenie fragmentów zajęć podczas ich trwania, czyli „na gorąco”, pozwala dokonać samooceny, skorygować niedociągnięcia i przede wszystkim pokazać uczniom efekt pracy zaraz po jej wykonaniu.

Elementem koniecznym podczas działań warsztatowych jest ich omówienie. Instruktorzy wyrażają swoje opinie zarówno o działaniach grupy, jak również o dokonaniach poszczególnych uczniów. Konieczność omówienia warsztatu wymaga od instruktora dużych umiejętności interpersonalnych. Ważne bowiem jest to, aby dokonać rzetelnej oceny, która ma kształtować człowieka, a nie zniechęcić go do dalszej pracy.

3. Praca w grupach.

Podczas wszystkich zajęć twórcy programu i instruktorzy preferują pracę w grupach. Ta metoda najlepiej wzmacnia umiejętności komunikacyjne uczniów. Podczas zajęć języka miganego uczniowie aranżują scenki, w których bierze udział kilkoro uczniów. Bardzo często uczniowie mają podany kontekst, ale szczegóły „rozmowy” zależą już od nich. Muszą więc improwizować, co w przypadku języka miganego jest szczególnie trudne.

Podczas zajęć teatralnych uczniowie realizując zadania aktorskie pracują w kilkuosobowych grupach, ale już podczas pracy nad spektaklem grupy liczą kilkanaście osób.

Duża część zadań realizowanych w ramach bloku „Ekspresja i harmonia ruchu” jest realizowana w niewielkich grupach. W tym wypadku praca w grupach pozwala lepiej zapamiętać nad przestrzenią. Instruktorzy proponowali uczniom zadania, które

wymagały współdziałania i pewnej dozy zaufania. To również sprawdzało się podczas pracy zespołowej.

Najbardziej widowiskowymi przejawami pracy zespołowej były układy choreograficzne wykonywane przez młodzież podczas zajęć lub uroczystości szkolnych.

Praca w grupach jest również preferowana podczas zajęć plastycznych. Uczniowie są wówczas w stanie w ciągu krótkiego czasu stworzyć większe i bardziej efektowne prace. Na etapie projektowania, ale również realizacji, w większej grupie dochodzi do swoistej „burzy mózgów” i dlatego efekty pracy są ciekawsze.

4. Praca indywidualna.

Chociaż preferowaną metodą pracy w projekcie jest praca zespołowa, to niektóre z działań kładły nacisk na indywidualne dokonania. Podczas castingu do określonych ról, uczniowie otrzymywali bardzo skomplikowane zadania aktorskie i w ich realizacji byli zdani tylko na siebie. Również podczas innych realizacji (jak choćby elementy pantomimy), uczniowie sami przygotowywali swoje wystąpienie i samodzielnie je wykonywali.

5. Projekcje filmowe.

Uzupełnieniem pogadarek, jak również elementem podsumowującym cały blok zajęć, były projekcje, podczas których instruktorzy prezentowali działania będące profesjonalnym wydaniem tego, co próbowali wdrożyć w gronie uczestników projektu.

To swoiste ukazywanie wyższego wymiaru realizowanych działań miało na celu motywowanie uczniów do dalszej pracy tak, aby nawet po zakończeniu udziału w projekcie, byli zainteresowani rozwojem umiejętności „zaszczepionych” podczas lat spędzonych w szkole.

Autorzy i realizatorzy projektu zamierzali łączyć różne techniki artystyczne, wśród których ważne miejsce zajmowały multimedia. W spektaklach i innych działaniach pojawiały się krótkie filmy uatrakcyjniające fa-

butę oraz pomagające zrealizować te pomysły, których nie dałoby się ukazać na scenie. Instruktorzy, zwracając uwagę uczniów na film, zachęcali ich do kontynuowania edukacji filmowej. Aby zasugerować jakieś rozwiązania, instruktorzy prezentowali fragmenty filmów zaliczanych do klasyki kina. Czynie to również po to, aby ukazać znaczenie i moc dźwięku, muzyki i innych elementów, które tworzą nastrój obrazu.

Zajęcia języka miganego nie były filmowane, gdyż proces zdobywania wiedzy nie wymagał tego działania. Natomiast efekty w postaci tworzenia filmowego słownika języka miganego, czy scenek, były filmowane i stanowiły materiał poglądowy dla uczestników projektu, a także dla innych uczniów. Po zakończeniu projektu stały się również pamiątką.

6. Metody stosowane podczas zajęć języka miganego (poza omówionymi wyżej).

- a. Praca z podręcznikiem.
- b. Praca z tekstem (czytanie, pisanie, układanie dialogów, pytań i odpowiedzi).
- c. Ćwiczenia pod kierunkiem nauczyciela.
- d. Metody eksponujące i praktyczne (próby literackie, inscenizacje, naśladowanie, udział w imprezach szkolnych).
- e. Metody przyspieszonego uczenia się.
- f. Gry dydaktyczne.
- g. Praca z wykorzystaniem Internetu ze znakami języka migowego (słowniki, filmy).

V. Środki dydaktyczne:

Odtwarzacze CD:

- jest używany na niemal każdych zajęciach,
- instruktorzy odtwarzają muzykę potrzebną do wykonywania zadań,
- podczas spektakli i wystaw umożliwiają odtwarzanie muzyki,
- podczas zajęć plastycznych pomagają stymulować wyobraźnię uczniów.

Komputer:

- służy do edycji materiałów stworzonych podczas zajęć,
- pozwala dokumentować działania,
- jest wykorzystywany na wszystkich etapach realizacji programu.

Projektor multimedialny:

- umożliwia projekcje filmowe,
- pozwala na szybkie obejrzenie efektów pracy,
- podczas spektakli umożliwia zaprezentowanie scen filmowych.

Kamera cyfrowa/ ekran:

- za jej pomocą można dokumentować zajęcia,
- pozwala stworzyć materiał filmowy wykorzystywany później podczas pokazów.

Mikrofony i mikroporty:

- umożliwiają prezentowanie wyników pracy (spektakle, wystawy),
- pozwalają oswoić się uczniom z ich przetworzonym głosem.

Reflektory:

- w warunkach amatorskich stanowią namiastkę profesjonalizmu podczas realizacji zadań aktorskich,
- służą budowaniu nastroju, kierowaniu uwagi widza.

Filmy:

- stanowią materiał poglądowy zapowiadający działania, które mają nastąpić, jak również podsumowujący efekty pracy,
- motywują do dalszych starań,
- stanowią zaczątek dyskusji.

Podręczniki/ strony www:

- wspierają pracę instruktorów,
- umożliwiają samodzielne pogłębianie zagadnień poruszanych na zajęciach.

VI. Propozycje metod sprawdzania i oceny osiągnięć edukacyjnych ucznia.

Warunkiem powodzenia projektu jest to, że będzie on realizowany w ramach zajęć obowiązkowych. Takie potraktowanie zajęć wymaga stosowania systemu oceniania. System, który proponują autorzy projektu, nie jest jednolity.

W projekcie „Ekspresja talentów” dokonaliśmy podziału systemów oceniania na dwie kategorie:

1. Zajęcia języka miganego, do których instruktor stworzył własny system oceniania.
2. Zajęcia artystyczne, w przypadku

których stosowano opracowane przez zespół metody oceniania.

Ocenianie na zajęciach języka miganego:

WYMAGANIA PODSTAWOWE

Uczeń:

- posługuje się polskim alfabetem palcowym i znakami liczebników,
- poprawnie używa znaków ideograficznych w systemie językowo – migowym na określonym poziomie kształcenia,
- udziela odpowiedzi na pytania w języku migowym,
- potrafi korygować błędy w zakresie cech dystynktywnych znaków migowych,
- aktywnie uczestniczy w lekcji.
- dobrze posługuje się daktylografią,
- poprawnie wykonuje polecenia nauczyciela w czasie lekcji,
- dobrze pracuje z podręcznikiem i tekstem,
- poprawnie używa w zdaniach znaków ideograficznych w oparciu o zasady gramatyki języka polskiego,
- potrafi samodzielnie odpowiedzieć w systemie językowo – migowym w formie dłuższej wypowiedzi.

WYMAGANIA ROZSZERZONE

Uczeń:

- doskonale porozumiewa się w systemie językowo – migowym na określonym poziomie kształcenia,
- nie popełnia błędów w czasie wykonywania znaków ideograficznych,
- stosuje się do zasad systemu językowo – migowego z użyciem końcówek fleksyjnych,
- aktywnie uczestniczy w każdej lekcji (bardzo dobra frekwencja),
- pisze samodzielnie teksty i potrafi przekazać je bez błędów w systemie językowo – migowym,
- bardzo dobrze tłumaczy przekaz języka migowego na język foniczny,
- bierze chętnie udział w konkursie języka migowego.
- doskonale posługuje się systemem językowo – migowym,
- potrafi samodzielnie pisać własne teksty z wykorzystaniem technik komputerowych,
- podejmuje próby inscenizacyjne, pisze scenariusze, dialogi i opowiadania,
- chętnie pomaga przy organizacji imprez integracyjnych w szkole,
- przejawia postawę szacunku i tolerancji wobec kolegów,
- bierze udział w szkolnym konkursie języka migowego lub Ogólnopolskiej Olimpiadzie Języka Migowego i Miganego.

Ocenianie na zajęciach artystycznych:

Uczestnikami projektu są zarówno osoby świadome posiadania ta-

lentów i rozwijające je poza szkołą, jak również osoby, które nie mają dużych zdolności artystycznych, a nawet borykają się z licznymi problemami utrudniającymi realizację postawionych przed nimi zadań.

W związku z tym, instruktorzy będą oceniali zaangażowanie uczniów i dążenie do doskonalenia się. Każdy z instruktorów oceni poziom, z którego uczeń „startował” na wstępie projektu, a następnie wskaże mocne i słabe strony, które zaobserwował podczas pracy przy projekcie.

Droga, jaką uczeń pokonał, zaangażowanie i postawa, jaką reprezentował podczas uczestnictwa w projekcie, pozwoli dokonać oceny każdego z uczniów.

Twórcy programu, jak również doświadczeni instruktorzy zakładają, że ocena z zajęć artystycznych posiada głównie aspekt motywujący.

Ponieważ w ciągu każdego semestru nauki w szkole, uczniowie realizują zajęcia należące do różnych bloków, pojawiła się konieczność wystawienia jednej oceny z zajęć artystycznych, która jest wystawiana na bazie ocen cząstkowych. Aby była to ocena obiektywna, instruktorzy będą ustalali ocenę semestralną i roczną wspólnie.

W przypadku różnicy zdań, ocenę końcową wystawi instruktor prowadzący ostatnie zajęcia.

VII. Przykładowe realizacje.

Ekspresja talentów – integracja uczniów słyszących i niesłyszących w Zespole Szkół Integracyjnych we Wrocławiu	
Nazwa bloku:	Ekspresja i harmonia ruchu
Prowadzący:	Agnieszka Rybak
Temat zajęć:	Wprowadzenie do zajęć – techniki relaksacyjne
Cele zajęć:	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> osiąga zadowolenie z uczestnictwa w zajęciach zespołu poprzez satysfakcję z udanych występów i efektów wspólnej pracy, rozumie piękno i harmonię utworów muzycznych, reaguje na przerwę w muzyce, reaguje na zmiany tempa.
Metody realizacji:	<ul style="list-style-type: none"> trening relaksacyjny z wykorzystaniem elementów muzykoterapii, relaksacja z elementami terapii tańca – mobilna rekreacja muzyczna, taniec czterech żywiołów, stretching, yoga.
Wykorzystane środki techniczne:	<ul style="list-style-type: none"> odtwarzacz CD
Przebieg zajęć:	<ol style="list-style-type: none"> Omówienie programu bloku ekspresja ciała. Rozgrzewka integracyjna – powtarzanie gestów. Relaksacja (automasaż na podłodze) – jako technika rozluźniająca. Uświadomienie struktury ciała.
Refleksja po zajęciach:	<p>Uczniowie bardzo różnie reagowali na proponowane ćwiczenia.</p> <p>Po zajęciach można wskazać uczniów, którzy mają problemy z komunikacją i tych, którzy z wielką łatwością realizują działania na forum grupy.</p>

Ekspresja talentów – integracja uczniów słyszących i niesłyszących w Zespole Szkół Integracyjnych we Wrocławiu	
Nazwa bloku:	ekspresja i harmonia ruchu
Prowadzący:	Agnieszka Zygmunt
Temat zajęć:	Podstawy ugruntowania
Cele zajęć:	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> swobodnie porusza się w różnych kierunkach, jednocześnie obserwując przestrzeń wokół siebie.
Metody realizacji:	<ul style="list-style-type: none"> poznawanie siebie poprzez ruch – wybrane elementy ćwiczeń Feldenkraisa. wybrane elementy ćwiczenia z zakresu mobilnej rekreacji muzycznej. ćwiczenia kształtujące sylwetkę – elementy sportów fitness/prosta choreografia z zakresu hilow, step, ATB, TBC, latino dance, dirty dance, salsa, afro dance/
Wykorzystane środki techniczne:	<ul style="list-style-type: none"> odtwarzacz CD
Przebieg zajęć:	<ol style="list-style-type: none"> Uczniowie leżą na podłodze. Powolny ruch na podłodze z przemieszczaniem tak aby ciało maksymalnie przylegało do ziemi. Powolny ruch jak najbliżej ziemi tak, aby ciało powoli odrywało się od niej. Powolny ruch - taniec wchodząc o poziom wyżej: punkt styku z ziemią przez dłonie, stopy, kolana, głowę Powolny ruch jak najbliżej ziemi, tak aby jak najmniejsza część ciała była na podłodze Swobodne poszukiwanie płynnych przejść pomiędzy maksymalnym a minimalnym kontaktem z podłogą przy zachowaniu idei bliskiego z nią kontaktu. Technika rolowania solo. Technika rolowania w duecie. Taniec improwizacyjny łączący wszystkie elementy.
Refleksja po zajęciach:	<p>Większość uczniów ze zdziwieniem zauważyła, jak trudne jest utrzymanie stabilnej postawy, określenie swojego miejsca w przestrzeni. Proponowane zajęcia bardzo pobudziły uczniów do rozwijania komunikacji.</p>

Rozdział IV – Program

Ekspresja talentów – integracja uczniów słyszących i niesłyszących w Zespole Szkół Integracyjnych we Wrocławiu	
Nazwa bloku:	ekspresja I harmonia ruchu
Prowadzący:	Agnieszka Zygmunt
Temat zajęć:	Stabilność jako symboliczny kontakt z ziemią.
Cele zajęć:	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> postrzega siebie jako część kosmosu, jest pewny siebie, świadomy swoich działań.
Metody realizacji:	<ul style="list-style-type: none"> poznawanie siebie poprzez ruch – wybrane elementy ćwiczeń Feldenkraisa wybrane elementy ćwiczenia z zakresu mobilnej rekreacji muzycznej.
Wykorzystane środki techniczne:	<ul style="list-style-type: none"> odtwarzacz CD
Przebieg zajęć:	<ol style="list-style-type: none"> Chód skojarzeniowy – kontakt z ziemią. Swobodny chód po sali w różnym tempie. Chód po sali w różnych kierunkach z utrzymaniem jednego rytmu grupy. Chód po sali w różnych kierunkach, utrzymanie jednego tempa, wybijanie rytmu rękoma Partnerzy stoją tworząc punkt styku plecami – trening odczuwania. Poszukiwanie różnych punktów styku; głowa, ramiona Naciskanie / stawianie oporu – próba utrzymania stabilności. Wspólne(w parach) przemieszczanie się w przestrzeni utrzymując punkt styku W parach: refleksyjny, wolny taniec w trakcie którego jeden partner sprawdza stabilność drugiego. Swobodny taniec jak najbliżej ziemi, w trakcie którego partner usiłuje wytrącić z równowagi tancerza. Improwizacyjny taniec łączący wszystkie elementy.
Refleksja po zajęciach:	<p>Uczniowie ze zdziwieniem przyjęli propozycję postrzegania siebie jako istoty symbolicznej. Wyjaśnienie im, że za pomocą swego ciała mogą stać się symbolami wielu zjawisk, wyraźnie otworzyło uczniów i umożliwiło dyskusję na temat konkretnych sytuacji, które można oddać poprzez ruch.</p>

Ekspresja talentów – integracja uczniów słyszących i niesłyszących w Zespole Szkół Integracyjnych we Wrocławiu	
Nazwa bloku:	ekspresja I harmonia ruchu
Prowadzący:	Agnieszka Rybak
Temat zajęć:	Łączność człowieka z ziemią.
Cele zajęć:	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> wyrabia w sobie postawę odpowiedzialności, uświadamia sobie rolę zaufania w relacjach z innymi.
Metody realizacji:	<ul style="list-style-type: none"> wybrane elementy ćwiczenia z zakresu mobilnej rekreacji muzycznej, poznaj siebie poprzez ruch – wybrane elementy ćwiczeń Feldenkraisa, elementy kinizjologii edukacyjnej.
Wykorzystane środki techniczne:	<ul style="list-style-type: none"> odtwarzacz CD
Przebieg zajęć:	<ol style="list-style-type: none"> Wytrząsanie w miejscu (sprężyna). Wstrząsanie przeskakując z nogi na nogę, sprężynowo podczas chodzenia – zmiany w określonym rytmie. Technika Contact Improvisation – zabieranie partnera przez plecy jak najbliżej ziemi. Technika CI opierania się i bezpiecznego upadku. Technika CI szukania balansu. Technika CI szukania równowagi w duecie. Płynna zmiana poziomów. Grupa podzielona na pół. Połowa ma zamknięte oczy w delikatnym ruchu balansującym. Druga połowa daje wsparcie tak aby utrzymać równowagę. Zmiany. Masaż w parze - kołysanie.
Refleksja po zajęciach:	<p>Uczniowie wykonywali zadania mające na celu uświadomienie sobie ich związku z ziemią. Ich realizacje wykazały, że uczniowie mają świadomość swych ograniczeń.</p>

Rozdział IV – Program

Ekspresja talentów – integracja uczniów słyszących i niesłyszących w Zespole Szkół Integracyjnych we Wrocławiu	
Nazwa bloku:	ekspresja i harmonia ruchu
Prowadzący:	Agnieszka Rybak
Temat zajęć:	Uwrażliwienie na grupę.
Cele zajęć:	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> osiąga zadowolenie z uczestnictwa w zajęciach zespołu poprzez satysfakcję z udanych występów i efektów wspólnej pracy, umie współpracować w zespole, ma poczucie więzi i odpowiedzialności za wspólną pracę, stosuje w praktyce podstawowe formy towarzyskie obowiązujące podczas tańca (zaprasza do tańca, kulturalne zachowanie w tańcu).
Metody realizacji:	<ul style="list-style-type: none"> wybrane elementy ćwiczeń z zakresu mobilnej rekreacji muzycznej.
Wykorzystane środki techniczne:	<ul style="list-style-type: none"> Odtwarzacz CD
Przebieg zajęć:	<ol style="list-style-type: none"> Grupa chodzi swobodnie w przestrzeni (różne kierunki, różne tempo). W ruchu znalezienie wspólnego rytmu; wolno – szybko. Chód tak aby zauważać osoby przechodzące obok. Zatrzymanie - próba patrzenia horyzontalnego. Chód – zatrzymanie. Przy zatrzymaniu - kontakt wzrokowy z osobą, która jest najbliżej. Zatrzymanie. Jedna osoba w grupie, bez słowa, podejmuje decyzje o przemieszczaniu. Kiedy zatrzymuje się – rusza kolejna. Grupa porusza się - do wspólnego, równoczesnego zatrzymania się w tym samym czasie. Połowa grupy porusza się z zamkniętymi oczami. Połowa stoi z otwartymi (uwaga skoncentrowana na osobach poruszających się). Zmiana. Przemieszczanie się w przestrzeni tak aby nikogo nie było za plecami. Masaż w parach: oklepywanie, deszcz, głaskanie.
Refleksja po zajęciach:	Zajęcia były zrealizowane tak, aby wesprzeć uczniów wycofanych i zamkniętych na grupę. Uczniowie, którzy postrzegani są jako zamknięci w sobie, często są wciągani do realizacji zadań.

Ekspresja talentów – integracja uczniów słyszących i niesłyszących w Zespole Szkół Integracyjnych we Wrocławiu	
Nazwa bloku:	ekspresja i harmonia ruchu
Prowadzący:	Agnieszka Zygmunt
Temat zajęć:	Przestrzeń miejscem spotkań.
Cele zajęć:	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> rozdziela podstawowe cechy tańców narodowych, regionalnych i towarzyskich, swobodnie porusza się w różnych kierunkach, jednocześnie obserwując przestrzeń wokół siebie.
Metody realizacji:	<ul style="list-style-type: none"> Ćwiczenia gimnastyczne z elementami tanecznymi z wykorzystaniem przyborów, płachty materiału, wstążek, hula hop, przedmiotu nietypowego np. gazet, balonów.
Wykorzystane środki techniczne:	<ul style="list-style-type: none"> płachty materiału, wstążki, hula hop, gazety, balony, odtwarzacz CD,
Przebieg zajęć:	<ol style="list-style-type: none"> Taniec solo, tak, aby ciałem zaznaczyć jak największą powierzchnię – ruch peryferyjny (maksymalnie duże ruchy nogami, rękami). Taniec solo z wyobrażeniem małej przestrzeni – kokon (taniec w miejscu). Taniec solo w przestrzeni do spotkania grupą jak najbliżej siebie – mała przestrzeń. Swobodny taniec z podjęciem decyzji o bliskości i dystansie. Taniec w duecie jak najbliżej – jak najdalej. Kula – taniec z wyobrażeniem, że jest się w środku kuli, która jest toczona – małe i duże ruchy na przemian. Taniec w duecie – toczenie wspólnej kuli. Improwizacja w grupie – grupa stanowi jedną przestrzeń, tak jakby toczyła jedną kulę. Improwizacja w grupie – grupa podzielona na pół; jedna toczy małą kulę, druga dużą. Taniec w duecie przy wykorzystaniu techniki CI – utrzymanie kontaktu – punktu styku przez plecy, ramiona, dłonie – mała przestrzeń. Improwizacja łącząca wszystkie elementy przestrzeni i CI.
Refleksja po zajęciach:	Uczniowie opowiadali o miejscach, w których najchętniej się spotykają. Osoby nieśmiałe były zachęcane do opowiedzenia o swoich ulubionych miejscach. W kilku przypadkach udało się przełamać nieśmiałość.

Rozdział IV – Program

Ekspresja talentów – integracja uczniów słyszących i niesłyszących w Zespole Szkół Integracyjnych we Wrocławiu	
Nazwa bloku:	Ekspresja i harmonia ruchu
Prowadzący:	Agnieszka Rybak
Temat zajęć:	Dolne partie ciała symbolicznie związane ze stabilnością.
Cele zajęć:	Uczeń: <ul style="list-style-type: none"> • swobodnie porusza się w różnych kierunkach, jednocześnie obserwując przestrzeń wokół siebie.
Metody realizacji:	<ul style="list-style-type: none"> • wybrane elementy ćwiczenia z zakresu mobilnej rekreacji muzycznej.
Wykorzystane środki techniczne:	<ul style="list-style-type: none"> • Odtwarzacz CD
Przebieg zajęć:	<ol style="list-style-type: none"> 1. Masaż w parach - rozluźnianie dolnych kończyn (kotysanie, potrząsanie, odwodzenie). 2. Ruch na czworakach - uruchomienie bioder, zmiany poziomów. 3. Płynny taniec na czworakach - solo. 4. Płynny taniec na czworakach w duecie. 5. Płynny taniec w duecie - rozwinięcie; technika odwodzenia i opierania ciężaru ciała. 6. Poszukiwanie zmiany poziomów - płynne przejścia do wyjścia w górę. 7. Taniec improwizacyjny solo i w duecie. Taniec w duecie. Impuls - jako początek ruchu. 8. Taniec solo. Tracenie balansu. Powrót do równowagi. 9. Wspólna improwizacja.
Refleksja po zajęciach:	Zadania miały charakter taneczny i być może z tego powodu niektórzy uczniowie niechętnie brali w nich udział.

Ekspresja talentów – integracja uczniów słyszących i niesłyszących w Zespole Szkół Integracyjnych we Wrocławiu	
Nazwa bloku:	Język migany
Prowadzący:	Janusz Waszak
Temat zajęć:	Powtórzenie znaków migowych – ćwiczenia dialogowe i tekstowe z katalogu „Miasto” i „Jadalnia”.
Cele zajęć:	Uczeń: <ul style="list-style-type: none"> • kształtuje postawę tolerancji i współpracy w klasie, • komunikuje się z osobami słyszącymi, • kształtuje poczucie pełnosprawności, • kształtuje umiejętność czytania z ust, • doskonali pracę z podręcznikiem.
Metody realizacji:	<ul style="list-style-type: none"> • Ćwiczenia dialogowe
Wykorzystane środki techniczne:	<ul style="list-style-type: none"> • Tablica • Podręcznik
Przebieg zajęć:	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ćwiczenia poprawiające motorykę narządu mowy. 2. Uczniowie wybierają części mowy i zapisują na tablicy. 3. Ćwiczenia poprawiające artykulację. 4. Ćwiczenia tekstowe i dialogi – tłumaczenia tekstów w parach. 5. Uczniowie udzielają odpowiedzi na pytania dotyczące tekstów. 6. Ocena pracy przez nauczyciela.
Refleksja po zajęciach:	Uczniowie <ul style="list-style-type: none"> • sprawnie używają alfabetu palcowego, • potrafią tłumaczyć tekst i wykonywać polecenia, • umieją przekazać tekst równoległe z mówieniem, • dobrze pracują w zespole, • umieją dokonać samooceny,

Rozdział IV – Program

Ekspresja talentów – integracja uczniów słyszących i niesłyszących w Zespole Szkół Integracyjnych we Wrocławiu	
Nazwa bloku:	Język migany
Prowadzący:	Janusz Waszak
Temat zajęć:	Utrwalenie i sprawdzenie znaków migowych z kat. „Turystyka i sport”; oraz „Wizyta u lekarza”.
Cele zajęć:	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • rozwija język polski w mowie i piśmie, • rozwija umiejętność odczytywania mowy z ust, • wzbogaca słownictwo polskie w mowie, • przekazuje teksty w języku migowym – pełny wariant systemu językowo – migowego, • kształtuje rozwój intelektualny, emocjonalny i społeczny, • kształtuje poczucie pełnosprawności.
Metody realizacji:	<ul style="list-style-type: none"> • praca indywidualna jednolita i zróżnicowana, • praca zespołowa, • praca z tekstem, • projekt rozmowy pacjenta z lekarzem, • zawody sportowe, • wycieczka rekreacyjna, • pytania i odpowiedzi, • pisanie, mówienie, działanie,
Wykorzystane środki techniczne:	<ul style="list-style-type: none"> • podręcznik, teksty własne, • karty do uzupełnień, • karta do samooceny, • tablica,

Przebieg zajęć:	<ol style="list-style-type: none"> 1. Prezentacja multimedialna. 2. Udzielanie odpowiedzi na pytania i stosowanie pełnego wariantu języka migowego. <ul style="list-style-type: none"> • znaki ideograficzne ze zbioru „Turystyka, sport i wypoczynek”, • znaki migowe ze zbioru „Wizyta u lekarza”, 3. Samodzielne pisanie dialogów i tekstów (praca w parach). 4. Ćwiczenia utrwalające artykulację. <ul style="list-style-type: none"> • dopasowywanie odpowiednich sylab, • odczytywanie wyrazów, • rozwiązywanie rebusów, 5. Podsumowanie zajęć. <ul style="list-style-type: none"> • karta samooceny ucznia, • tekst do tłumaczenia – ewaluacja, 6. Ćwiczenia poprawiające motorykę narządu mowy. 7. Uczniowie wybierają części mowy i zapisują na tablicy. 8. Ćwiczenia poprawiające artykulację. 9. Ćwiczenia tekstowe i dialogi – tłumaczenia tekstów w parach. 10. Udzielają odpowiedzi na pytania dotyczące tekstów. 11. Ocena pracy przez nauczyciela.
Refleksja po zajęciach:	<p>Uczniowie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • sprawnie posługują się polskim alfabetem palcowym, • potrafią odpowiedzieć na pytania stosując znaki migowe, • umieją równolegle przekazać tekst w języku mówionym i migowym, • potrafią dokładnie odwzorować w przekazie migowym tekst razem z końcówkami fleksyjnymi, • potrafią tłumaczyć tekst i wykonywać polecenia, • umieją dokonać samooceny, • współdziałają dobrze w zespole klasowym,

Rozdział IV – Program

Ekspresja talentów – integracja uczniów słyszących i niesłyszących w Zespole Szkół Integracyjnych we Wrocławiu	
Nazwa bloku:	Język migany
Prowadzący:	Janusz Waszak
Temat zajęć:	Wprowadzenie znaków migowych z katalogu „Nazwy geograficzne”.
Cele zajęć:	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • poznaje nowe znaki ideograficzne: państwa świata, nazwy miast polskich, • rozwija język ojczysty w mowie i piśmie, • kształtuje umiejętność czytania mowy z ust, • usprawnia komunikację w pełnym wariancie systemu językowo-migowego, • kształtuje sprawność językową, • komunikuje się z osobami słyszącymi, • kształtuje postawę tolerancji i współpracy w zespole.
Metody realizacji:	<ul style="list-style-type: none"> • praca indywidualna jednolita i zróżnicowana, • praca zespołowa, • praca z tekstem i podręcznikiem, • układanie tekstów własnych, • inscenizacja, • pokaz i demonstracja, • praca w grupach pod kierunkiem nauczyciela, • pisanie, mówienie, działanie.
Wykorzystane środki techniczne:	<ul style="list-style-type: none"> • podręcznik „Język migowy w szkole cz. I”, • karty pracy ucznia, • teksty do tłumaczenia, • słownik języka migowego, • komputer, ekran, płyta CD, • tablica,

Przebieg zajęć:	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ćwiczenia usprawniające dłonie. 2. Ćwiczenia usprawniające motorykę narządów mowy. 3. Udzielanie odpowiedzi na pytania. 4. Uczniowie odgrywają scenę – rozmowa z lekarzem (3 pary uczniów). 5. Zapoznanie z nowymi znakami migowymi ze zbioru „Nazwy geograficzne” – praca zespołowa. 6. Synonimy i antonimy wyrazu „państwowy”. 7. Związki frazeologiczne: <ul style="list-style-type: none"> • wolna amerykanka, • udawać Greka, • siedzieć jak na tureckim kazaniu, • plaga egipska, 8. Udzielanie odpowiedzi na pytania. 9. Uzupełnianie kart pracy przez uczniów. 10. Ćwiczenia utrwalające poznane znaki (tekst „Moje wakacje w Grecji”), <ul style="list-style-type: none"> • Rozwiązanie krzyżówki. • Prezentacja multimedialna. • Samoocena uczniów.
Refleksja po zajęciach:	<p>Uczniowie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • sprawnie posługują się alfabetem palcowym, • potrafią odpowiedzieć na pytania w języku migowym, • umieją porozumieć się w systemie migowym, • prawidłowo wykonują polecenia nauczyciela i uczniów pomagających, • współdziałają w zespole warsztatowym, • potrafią dokonać samooceny,

Ekspresja talentów – integracja uczniów słyszących i niesłyszących w Zespole Szkół Integracyjnych we Wrocławiu	
Nazwa bloku:	Język migany
Prowadzący:	Janusz Waszak
Temat zajęć:	Wprowadzenie znaków migowych z katalogu „Historia i współczesność”; „Po zakończeniu szkoły”.
Cele zajęć:	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • wprowadza nowe znaki ideograficzne wg tematu, • rozwija język ojczysty w mowie i piśmie, • kształtuje umiejętność czytania mowy z ust, • usprawnia komunikację w pełnym wariacie systemu językowo-migowego, • kształtuje sprawność językową, • komunikuje się z osobami słyszącymi, • kształtuje postawy tolerancji i współpracy w zespole.
Metody realizacji:	<ul style="list-style-type: none"> • praca indywidualna jednolita i zróżnicowana, • praca zespołowa, • praca z tekstem i podręcznikiem, • układanie tekstów własnych, • pokaz i demonstracja, • praca w grupach pod kierunkiem nauczyciela, • pisanie, mówienie, działanie,
Wykorzystane środki techniczne:	<ul style="list-style-type: none"> • podręcznik „Język migowy w szkole” cz. I, II, • karty pracy ucznia, • teksty do tłumaczenia, • słownik języka migowego, • komputer, ekran, płyta,

Przebieg zajęć:	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ćwiczenia usprawniające dłonie. 2. Sprawdzenie znaków migowych z lekcji poprzednich. 3. Prezentacja multimedialna. 4. Zapoznanie z nowymi znakami migowymi ze zbioru „Historia i współczesność” oraz „Po zakończeniu szkoły” – praca zespołowa. 5. Układanie tekstów własnych. 6. Prezentacja tekstów własnych. 7. Udzielanie odpowiedzi na pytania. 8. Uzupełnianie kart pracy przez uczniów. 9. Ćwiczenia utrwalające poznane znaki (tekst „Moja pierwsza praca”). 10. Rozwiązanie krzyżówki. 11. Samoocena uczniów.
Refleksja po zajęciach:	<p>Uczniowie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • sprawnie posługują się alfabetem palcowym, • rozpoznają odmienne części mowy i tworzy ich poprawne formy, • potrafią odpowiedzieć na pytania w języku migowym, • umieją porozumieć się w systemie migowym, • prawidłowo wykonują polecenia nauczyciela i uczniów pomagających, • współdziałają w zespole warsztatowym, • potrafią dokonać samooceny,

Ekspresja talentów – integracja uczniów słyszących i niesłyszących w Zespole Szkół Integracyjnych we Wrocławiu	
Nazwa bloku:	Język migany
Prowadzący:	Janusz Waszak
Temat zajęć:	Wprowadzenie znaków migowych z katalogu „Kształcenie”.
Cele zajęć:	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • poznaje nowe znaki ideograficzne, • rozwija język polski w mowie i piśmie, • rozwija umiejętność odczytywania mowy z ust, • wzbogaca słownictwo polskie w mowie, • przekazuje teksty w języku miganym – pełny wariant systemu językowo – migowego, • kształtuje rozwój intelektualny, emocjonalny i społeczny, • kształtuje poczucie pełnosprawności.
Metody realizacji:	<ul style="list-style-type: none"> • praca indywidualna jednolita i zróżnicowana, • praca zespołowa, • praca z tekstem, • pokaz i demonstracja, • pytania i odpowiedzi, • pisanie, mówienie, działanie, • metoda ewaluacji,
Wykorzystane środki techniczne:	<ul style="list-style-type: none"> • podręcznik „Język migany w szkole” cz. I, II, • karta do samooceny, • komputer, CD, • tekst do tłumaczenia „Z życia szkoły”, • słownik polskiego języka miganego,

Przebieg zajęć:	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ćwiczenia usprawniające dłonie (zginanie, prostowanie, splatanie palców). 2. Pytania ze zbioru zdań ćwiczeniowych. 3. Prezentacja multimedialna. 4. Uczniowie samodzielnie odmieniają czasowniki: krytykować, przypominać, wykonywać, kształcić, studiować. 5. Powtórzenie nowych znaków ideograficznych ze zbioru „Kształcenie” (praca w grupach): <ul style="list-style-type: none"> • synonimy i antonimy wyrazów: oszczędzać, oszczędny, pazerność, 6. Udzielanie odpowiedzi na pytania – stosowanie pełnego wariantu języka miganego. 7. Uzupelnianie zdań w kartach pracy. 8. Ćwiczenia utrwalające artykulację i poznane znaki migowe (odczytywanie wyrazów). 9. Karta samooceny ucznia. 10. Tekst do tłumaczenia „Z życia szkoły”.
Refleksja po zajęciach:	<p>Uczniowie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • sprawnie posługują się polskim alfabetem palcowym, • rozpoznają odmienne części mowy i tworzą ich poprawne formy, • potrafią odpowiedzieć na pytania stosując znaki migowe, • umieją przekazać tekst w języku mówionym i miganym uwzględniając zakończenia fleksyjne, • potrafią tłumaczyć tekst i wykonywać polecenia, • umieją dokonać samooceny, • współdziałają dobrze w zespole klasowym,

Rozdział IV – Program

Ekspresja talentów – integracja uczniów słyszących i niesłyszących w Zespole Szkół Integracyjnych we Wrocławiu	
Nazwa bloku:	Język migany
Prowadzący:	Janusz Waszak
Temat zajęć:	Nauka znaków migowych ze zbioru „Literatura”.
Cele zajęć:	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • poznaje nowe znaki migowe, • kształtuje czytanie z ust, • kształtuje cierpliwość i wytrwałość, • doskonali pracę z podręcznikiem, • kształtuje postawy tolerancji i współpracy w klasie.
Metody realizacji:	<ul style="list-style-type: none"> • praca indywidualna jednolita i zróżnicowana, • praca zespołowa, • praca z tekstem, • pokaz i demonstracja, • pytania i odpowiedzi.
Wykorzystane środki techniczne:	<ul style="list-style-type: none"> • podręcznik „Język migany w szkole” cz. I, II, • słownik polskiego języka miganego.
Przebieg zajęć:	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ćwiczenia – obserwacja filmów wideo. 2. Ćwiczenia poprawiające motorykę dłoni. 3. Uczniowie wybierają części mowy z fragmentu tekstu literackiego. 4. Uczniowie poznają nowe znaki ideograficzne. 5. Synonimy i antonimy wybranych wyrazów: zdolny, pilność, inteligent, aktywny. 6. Udzielają odpowiedzi na pytania. 7. Krzyżówka „integracja”. 8. Ocena pracy przez nauczyciela.
Refleksja po zajęciach:	<p>Uczniowie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • potrafią rozpoznać części mowy, • umieją korzystać z filmu wideo, • potrafią pokazać nowe znaki migowe, • umieją zastosować pełny wariant systemu językowo-migowego, • dobrze współpracują ze sobą,

Ekspresja talentów – integracja uczniów słyszących i niesłyszących w Zespole Szkół Integracyjnych we Wrocławiu	
Nazwa bloku:	Teatr z elementami biblioterapii
Prowadzący:	Paweł Skonieczny
Temat zajęć:	Wyrażanie emocji mimiką i ruchem ciała.
Cele zajęć:	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • przełamuje opory przed występami publicznymi, • doskonali umiejętność wyrażania emocji mimiką i ruchem ciała.
Metody realizacji:	<ul style="list-style-type: none"> • praca indywidualna, • praca w grupie, • elementy pantomimy, • warsztat.
Wykorzystane środki techniczne:	<ul style="list-style-type: none"> • kamera, • sprzęty codziennego użytku (krzesła, stoły, itp.).
Przebieg zajęć:	<ol style="list-style-type: none"> 1. Krzesła. Uczeń siada na pierwszym krześle i bez słów odgrywa smutek. Następnie siada na drugim krześle i odgrywa wesołość. Następnie siada na trzecim krześle i odgrywa strach. 2. Trzyosobowe grupy uczniów przygotowują krótkie scenki wyrażając emocje za pomocą ruchu i mimiki. Scenki są rejestrowane za pomocą kamery. 3. Uczniowie z instruktorem oglądają zarejestrowane scenki i omawiają je.
Refleksja po zajęciach:	<p>Uczniowie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • poradzili sobie dobrze z zadaniami, a co równie ważne, potrafili bawić się tymi zadaniami aktorskimi, • w większości byli otwarci i odważni, • zazwyczaj chętnie wchodzili w relacje między sobą, • niektórzy mieli duże opory z otwarciem się i odegraniem emocji,

Rozdział IV – Program

Ekspresja talentów – integracja uczniów słyszących i niesłyszących w Zespole Szkół Integracyjnych we Wrocławiu	
Nazwa bloku:	Teatr z elementami biblioterapii
Prowadzący:	Agnieszka Kowal
Temat zajęć:	Co to jest scenariusz? Redagowanie własnych scenariuszy.
Cele zajęć:	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • poznaje przykładowe scenariusze sztuk teatralnych, • przekłada proste teksty literackie na scenariusz teatralny.
Metody realizacji:	<ul style="list-style-type: none"> • problemowa, poszukująca.
Wykorzystane środki techniczne:	<ul style="list-style-type: none"> • komputer, rzutnik, • schemat scenariusza (załącznik nr 4).
Przebieg zajęć:	<ul style="list-style-type: none"> • Wprowadzenie pojęcia scenariusz. • Omówienie zasad tworzenia scenariusza. • Redagowanie scenariuszy (samodzielnie oraz w małych grupach) • na podstawie wybranych scenek sytuacyjnych. • Odczytanie prac. • Omówienie i podsumowanie zajęć.
Refleksja po zajęciach:	Młodzież chętnie redagowała swoje scenariusze. Zasady ich tworzenia nie stwarzały uczniom kłopotów. Praca w grupach wyzwoliła emocje i możliwości kreatywne dzieci zdrowych i niesłyszących.

Ekspresja talentów – integracja uczniów słyszących i niesłyszących w Zespole Szkół Integracyjnych we Wrocławiu	
Nazwa bloku:	Teatr z elementami biblioterapii
Prowadzący:	Agnieszka Kowal
Temat zajęć:	Praca nad dykcją.
Cele zajęć:	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • kształtuje poprawną wymowę, • „realizuje” samogłoski i spółgłoski w tekście,
Metody realizacji:	<ul style="list-style-type: none"> • poszukująca, heureka
Wykorzystane środki techniczne:	<ul style="list-style-type: none"> • dyktafon, odtwarzacz CD
Przebieg zajęć:	<ol style="list-style-type: none"> 1. Rozdanie uczniom kartek z historiami. 2. Odczytywanie krótkich historii. 3. Wspólne ocenianie według podanych wcześniej kryteriów. 4. Nagrywanie wypowiedzi najwyższej punktowanych. 5. Wspólne odśłuchiwanie.
Refleksja po zajęciach:	Na zajęciach uczniowie ćwiczyli dykcję (podnosząc poziom komunikacji), uczyli się poprawnej mowy, co w rezultacie podniosło poziom poprawnej wymowy scenicznej.

Rozdział IV – Program

Ekspresja talentów – integracja uczniów słyszących i niesłyszących w Zespole Szkół Integracyjnych we Wrocławiu	
Nazwa bloku:	Teatr z elementami biblioterapii
Prowadzący:	Agnieszka Kowal
Temat zajęć:	Ćwiczenia z zakresu ruchu scenicznego
Cele zajęć:	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • pracuje nad eliminowaniem „prywatności” w trakcie gry na scenie, • ustawia się wobec publiczności oraz innych wykonawców na scenie, • doskonali umiejętności współdziałania w grupie.
Metody realizacji:	<ul style="list-style-type: none"> • Ćwiczeniowo- ruchowe.
Wykorzystane środki techniczne:	<ul style="list-style-type: none"> • Odtwarzacz CD, rzutnik i komputer.
Przebieg zajęć:	<ol style="list-style-type: none"> 1. Wybór chętnych osób do udziału w ćwiczeniu. 2. Wykonywanie zadań przez uczniów. 3. Wzorcowe odczytanie tekstu, odegranie krótkiej pantomimy. 4. Odczytanie tego samego tekstu w różnych intencjach. 5. Omówienie i podsumowanie zajęć.
Refleksja po zajęciach:	Ćwiczenia stworzyły możliwość autoprezentacji zdolności kreatywnych uczniów. Dzieci walczyły z tremą, jednak potrafiły nad nią zapanować.

Ekspresja talentów – integracja uczniów słyszących i niesłyszących w Zespole Szkół Integracyjnych we Wrocławiu	
Nazwa bloku:	Sztuki plastyczne
Prowadzący:	Anna Burycz
Temat zajęć:	Tworzenie „prac powitalnych”, których motywem przewodnim są słowa powitania.
Cele zajęć:	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> • integruje się z grupą, • postrzega sztuki plastyczne jako sposób komunikowania się.
Metody realizacji:	<ul style="list-style-type: none"> • praca w grupie, • pokaz, • tworzenie plakatu.
Wykorzystane środki techniczne:	<ul style="list-style-type: none"> • materiały plastyczne
Przebieg zajęć:	<ol style="list-style-type: none"> 1. Uczniowie poznają zasady tworzenia plakatu. 2. Nauczyciel prezentuje możliwe techniki tworzenia plakatu. 3. Uczniowie dzielą się na grupy. 4. Uczniowie dyskutują nad projektem. 5. Uczniowie tworzą plakat, w którym pojawiają się słowa i gesty powitania. 6. Uczniowie prezentują prace. 7. Uczniowie omawiają plakaty.
Refleksja po zajęciach:	<p>Uczniowie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • stworzyli ciekawe prace, • podczas pracy bardzo efektywnie komunikowali się, • stosowali bardzo różne techniki artystyczne.

VIII. Ewaluacja

Autorzy projektu proponują przeprowadzenie badania ankietowego zarówno podczas realizacji projektu, jak i po jego zakończeniu. Umożliwi to kontrolę poziomu realizacji celów, jak również pozwoli dostosować podejmowane działania do oczekiwań i potrzeb uczniów. Ponieważ są to ankiety nieskomplikowane, nadają się do przeprowadzenia w krótkim czasie, a ich opracowanie i omówienie nie zajmie wielu godzin.

Poniżej prezentujemy trzy ankiety skierowane do wszystkich uczestników projektu. Ich celem jest:

- dokonanie oceny poziomu prowadzenia zajęć;
- ocena pracy instruktorów;
- zbadanie trafności doboru materiału, metod i środków;
- ocena poziomu realizacji celów projektu;
- zdiagnozowanie potrzeb uczestników projektu;
- uzyskanie informacji o wpływie działań projektowych na proces integracji;

Załącznik nr 1.

Ankieta nr 1 dla uczniów realizujących program „Ekspresja talentów – integracja uczniów słyszących i niesłyszących”.

1. Czy jesteś zadowolony, że bierzesz udział w projekcie?

Tak Nie

2. Czy zauważasz, że w projekcie dokonuje się proces integracji?

Tak Nie

3. Czy masz poczucie, że bierzesz udział w czymś ważnym?

Tak Nie

4. Czy w projekcie możesz rozwijać swoje talenty?

Tak Nie

5. W których zajęciach uczestniczyłeś najchętniej?

Język migany	Ekspresja i harmonia ruchu	Teatr z elementami biblioterapii	Sztuki plastyczne
--------------	----------------------------	----------------------------------	-------------------

6. Jakie cechy rozwinąłeś dzięki projektowi?

Odpowiedzialność	Otwartość	Aktywność	Optymizm
Odprężenie	Samoakceptacja	Asertywność	Empatia

7. Jakie zmiany zaszły w Tobie dzięki uczestniczeniu w projekcie?

większa odwaga przy wystąpieniach publicznych	aktywniejsze uczestniczenie w życiu	mniejszy poziom frustracji	poprawa umiejętności czytania
zwiększenie wrażliwości na sztukę	zwiększenie umiejętności pracy w grupie	lepsze wyrażanie swoich potrzeb	lepsza komunikacja
poprawa sprawności ruchowej			

8. Czy odpowiadało Ci tempo pracy na zajęciach?

Tak Nie

9. Czy odpowiada Ci atmosfera na zajęciach?

Tak Nie

10. Czy zadania były dostosowane do Twoich możliwości?

Tak Nie

Rozdział IV – Program

Załącznik nr 2.

Ankieta nr 2 dla uczniów realizujących program „Ekspresja talentów – integracja uczniów słyszących i niesłyszących”.

Zaznacz jedną odpowiedź.

1. W jakim zakresie nauka języka miganego zwiększa Twoje umiejętności w zakresie komunikacji?

Bardzo   Średnio   Słabo

2. Czy uważasz, że umiejętność posługiwania się językiem miganim pomoże Ci w późniejszym życiu?

Tak   Nie   Nie wiem

3. Czy uważasz, że zajęcia języka miganego to okazja do tego, aby uczniowie słabosłyszący wykazali się swoimi talentami komunikacyjnymi?

Tak   Nie

4. Czy dzięki zajęciom z języka miganego lepiej rozumiesz problemy i potrzeby uczniów słabosłyszących?

Tak   Nie   Bez zmian

5. Czy wspólna nauka języka miganego przyczynia się do integracji w naszej szkole?

Tak   Nie

Załącznik nr 3.

Ankieta nr 3 dla uczniów realizujących program „Ekspresja talentów – integracja uczniów słyszących i niesłyszących”.

Zaznacz jedną odpowiedź.

1. Czy według Ciebie projekt „Ekspresja Talentów” przyczynia się do integracji uczniów słyszących i niesłyszących?

Tak   Średnio   Nie

2. Czy uważasz, że umiejętności zdobywane podczas realizacji projektu przydadzą Ci się w późniejszym życiu?

Tak   Nie   Nie wiem

3. Które działania realizowane w tym roku szkolnym, podobały Ci się najbardziej?

.....
.....
.....
.....
.....

4. Które działania realizowane w tym roku szkolnym, podobały Ci się najmniej?

.....
.....
.....
.....

5. Jakie umiejętności rozwijałeś/aś szczególnie, podczas zajęć projektowych, realizowanych w tym roku?

.....
.....
.....
.....

Rozdział V – Wnioski

zane na zewnątrz. Spektakle: „Viki”, „Czerwony Kapturek”, „A one wciąż czekały”, „Muszka”, „Osobność Balladyny”, „Jazda”, „Idea”, były wystawiane zarówno podczas uroczystości szkolnych, jak i podczas corocznych Przeglądów Teatrów Integracyjnych. Prace plastyczne tworzone podczas zajęć projektowych, stanowią element scenografii spektakli, a także stanowią trwałe elementy wystroju szkoły.

Realizowanie projektu zostało zauważone podczas ewaluacji zewnętrznej przeprowadzonej w szkole w marcu 2012 roku. W jej wyniku szkole przyporządkowano literki świadczące o poziomie spełniania wymagań stawianych szkołom przez państwo (poziom spełniania wymagań określa się od literki E – najniższy do literki A – najwyższy).

Nasze LO nr XXX, szkołę, w której realizowano projekt oceniono jako placówkę spełniającą wymagania na bardzo wysokim poziomie: W badanym obszarze „efekty” otrzymaliśmy jedno z najwyższych ocen: A, B, A, A.

Raport z naszej ewaluacji, dostępny dla każdego na platformie internetowej www.npseo.pl, to efekt końcowy kilkutygodniowej pracy zespołu wizytatorów ds. ewaluacji z Kuratorium Oświaty. Raport zawiera wyniki badań ankietowych i rozmów, jakie wizytatorzy przeprowadzali z nauczycielami, uczniami, rodzicami i przedstawicielami instytucji współpracu-

jących ze szkołą, ale też zapisy z ich własnych obserwacji podczas lekcji i przerw. Aby przeczytać raport dotyczący naszej szkoły należy wyszukać LO nr XXX z Oddziałami Integracyjnymi we Wrocławiu za pomocą wyszukiwarki ze strony:

<http://www.npseo.pl/action/raports>,
lub wejść bezpośrednio na poniższy link: <http://www.seo2.npseo.pl/reports/1000158211128.pdf>

Dzieła teatralne, które powstały w wyniku realizacji projektu, zostały bardzo wysoko ocenione przez wykładowców Państwowej Wyższej Szkoły Teatralnej we Wrocławiu. Nasi instruktorzy prowadzący zajęcia teatralne, są absolwentami wydziału Reżyserii teatru dzieci i młodzieży tej uczelni. Wykładowcy PWST są corocznie zapraszani do brania udziału w Przeglądzie Teatrów Integracyjnych w charakterze jurorów i ekspertów.

Założenia projektu i sposoby jego realizacji zostały dobrze przyjęte przez środowiska zajmujące się rozwiązywaniem problemów osób niepełnosprawnych.

Te wszystkie pozytywne opinie i oceny utwierdzają nas w przekonaniu, że nasza praca miała sens i przyczyniła się do rozwoju naszych uczniów, a wszechstronny rozwój uczniów zawsze był, jest i pozostanie podstawowym celem działania każdej szkoły.

Recenzja publikacji

stworzonej w ramach projektu „Ekspresja talentów – integracja uczniów słyszących i niesłyszących we Wrocławiu”.

Jednym z produktów, który powstał w czasie realizowania projektu „Ekspresja talentów – integracja uczniów słyszących i niesłyszących w Zespole Szkół Integracyjnych we Wrocławiu”, jest publikacja szeroko prezentująca projekt. Publikacja pełni kilka funkcji:

- stanowi podsumowanie projektu, które zostało przewidziane we wniosku o dofinansowanie,
- prezentuje program stworzony podczas realizacji projektu, który może być wykorzystany w podobnych inicjatywach,
- zachęca do realizacji projektów przez szkoły i inne instytucje edukacyjne,
- promuje Zespół Szkół Integracyjnych, przedstawiając tę szkołę, jako miejsce w którym w sposób innowacyjny dokonuje się proces integracji.

Publikacja dokumentuje cały szereg działań, których nadrzędnymi celami są:

- integrowanie uczniów słyszących i niesłyszących,
- rozwijanie talentów,
- pokonywanie trudności w zakresie komunikacji,

Formalnie publikacja składa się z dwóch części. Jedną z nich stanowi program nauczania, który powstał po pierwszym roku realizacji projektu. Program powstawał niejako „na gorąco”, gdyż wraz z realizacją kolejnych działań, następowa-

ła ich analiza i powstawały kolejne fragmenty programu. Trafność analiz i efektywność działań zapisanych w programie będą następnie weryfikowana podczas kolejnego roku realizacji projektu. Modyfikowanie form i metod pracy z uczniami zaowocowało zweryfikowaniem programu i doprowadzeniem do takiego jego kształtu, który został zawarty w publikacji podsumowującej projekt.

Program jest propozycją skierowaną do tych szkół, które chciałyby realizować ideę integracji poprzez działania artystyczne i naukę języka migowego. Rozkłady materiału poszczególnych bloków zostały zweryfikowane i dostosowane do możliwości innych szkół. Zaproponowano również sposoby oceniania uczniów. Program jest efektem pracy wielu ludzi zaangażowanych w projekt. Są wśród nich zarówno instruktorzy, jak i osoby odpowiedzialne za zapewnienie właściwej realizacji projektu. Zaangażowanie się w tworzenie publikacji tak dużej grupy osób, pozwoliło spojrzeć na projekt wielowymiarowo. Dzięki temu poznajemy problematykę projektową nie tylko z punktu widzenia instruktora, który podczas cotygodniowych zajęć realizuje konkretne tematy. Możemy dowiedzieć się, jakie zagadnienia stanowią temat zainteresowania osób tworzących harmonogram realizacji projektu i na jakie trudności natrafiają osoby odpowiedzialne za wykonanie tego harmonogramu oraz komunikację w projekcie.

Druga część to przedstawienie całego procesu tworzenia i realizowania projektu, a także sformułowanie wniosków z jego realizacji. Jest to chłodna analiza przebiegu i wyników pracy wykonywanej w ciągu trzech lat przez grupę ludzi przekonanych o skuteczności podejmowanych działań w procesie integracji.

Przede wszystkim poznajemy motyw, które kierowały twórcami projektu i cele, jakie sobie założyli zanim projekt został skierowany do realizacji. Autor publikacji, znający specyfikę pracy w szkole integracyjnej, przedstawił problemy związane z integrowaniem uczniów zdrowych i niepełnosprawnych we współczesnej polskiej szkole. Wskazał na to, że w szkole integracyjnej każdego dnia na uczniów i nauczycieli czekają specyficzne wyzwania. Pracownicy Zespołu Szkół Integracyjnych stworzyli taki model kształcenia, który wskazuje uczniom zdrowym i niepełnosprawnym, jak mądrze zachować się w trudnych sytuacjach życiowych, a przede wszystkim gdzie i jak szukać pomocy i jak skutecznie pomagać tym, którzy potrzebują wsparcia. Miejsce, w którym realizowany był projekt „Ekspresja talentów”, charakteryzuje się tym, że, uczniowie w pełni sprawni i ci z dysfunkcjami mają świadomość tworzenia jednego środowiska. Na etapie tworzenia koncepcji projektu, jego autorzy zakładali, że w dłuższym hory-

zonie czasowym, jego uczestnicy przyczynią się do głębokich zmian w zbiorowej świadomości Polaków. Ta przemiana świadomości miała polegać na zmianie kryteriów oceny przydatności człowieka dla społeczeństwa, tak, aby niepełnosprawność nie była elementem decydującym.

Biorąc pod uwagę wnioski formułowane przez osoby zaangażowane w projekt, autor publikacji wysoko ocenił poziom realizacji celów. W swojej publikacji zachęca czytelników do podjęcia wyzwania, jakim jest stworzenie projektu i jego realizacja.

Analizując formalną i merytoryczną stronę publikacji, należy ocenić ją wysoko z kilku powodów:

Publikacja powstała w szkole, w której projekt realizowano, a jej autor miał pełny dostęp do wszystkich materiałów, które powstały w trakcie realizacji działań projektowych. Osoby zaangażowane z realizacją projektu szczegółowo informowały o celach i metodach pracy.

Autor zapoznał się z dokumentacją filmową i fotograficzną, która powstawała przez cały okres realizacji projektu. Na tej podstawie zaobserwować można zarówno przebieg zajęć, proces przygotowania wystaw, spektakli, jak i efekt końcowy w postaci spektakli i wystaw. Dzięki zapoznaniu się z częścią au-

Recenzja publikacji

stworzonej w ramach projektu „Ekspresja talentów – integracja uczniów słyszących i niesłyszących we Wrocławiu”.

diowizualną projektu, autor publikacji dokonał wyboru konspektów zajęć w taki sposób, aby można było wykorzystać je do przygotowania zajęć, które efektywnie rozwijają talenty i przełamują bariery komunikacyjne.

Gdy mowa o zajęciach projektowych, autor publikacji nie zapominał o ich twórcach i realizatorach. W ciągu trzech lat trwania projektu, udało się stworzyć grupę ludzi wywodzących się z różnych środowisk, z których część jest związana z Zespołem Szkół Integracyjnych, a część realizuje zajęcia artystyczne poza szkołą. Dzięki tym ludziom udało się zrealizować założone cele, a także stworzyć znakomite produkty. Produkty te, w postaci wystaw, można było zobaczyć odwiedzając Zespół Szkół Integracyjnych, zaś spektakle wystawiane były podczas imprez szkolnych, takich jak Dzień Integracji, Święto edukacji, zakończenie roku szkolnego. Spektakle, które powstały w ramach zajęć projektowych, uświetniały corocznie główne wydarzenie artystyczne organizowane przez Zespół Szkół Integracyjnych Przegląd Teatrów Integracyjnych. Występy uczestników projektu, co zaznacza autor publikacji, były oceniane bardzo wysoko przez profesjonalne jury. Instruktorzy biorący udział w projekcie, zostali wymienieni w publikacji wraz z krótkimi informacjami przybliżającymi ich artystyczne i dydaktyczne sylwetki.

Drugim elementem, który sprawia, że publikację podsumowującą projekt „Ekspresja talentów” należy ocenić bardzo wysoko, jest fakt, że można ją potraktować jako materiał instruktażowy przez osoby tworzące koncepcje projektów związanych z integracją. Możemy w niej znaleźć praktyczne wskazówki dotyczące zarówno pracy koncepcyjnej, jak i realizowania projektu. W wyważony sposób poruszane są kwestie trudności i zagrożeń związanych z realizacją projektu, którego podmiotem jest młodzież. Ta swoista analiza ryzyka, stanowi bardzo cenną odpowiedź dla tych, którzy nie mając doświadczenia, chcą oszacować swoje siły i szanse na odniesienie sukcesu w działaniach projektowych.

Ocena ryzyka jest kluczową kwestią w przypadku tak dużych przedsięwzięć. Ich wielkość mierzymy ilością uczestników, długością realizacji oraz zakresem działań, które są podejmowane w jego ramach. Autor publikacji umieścił prezentację trudności, z jakimi można spotkać się podczas pracy projektowej, w jednej z ostatnich części wydawnictwa. Świadczy to o dużej wadze problemu i uczciwości autora publikacji. Z jednej bowiem strony zachęca on potencjalnych chętnych do realizowania podobnych projektów i zmieniania świata na lepsze. Z drugiej strony nie przemilcza punktów, które z różnych względów mogą zagrozić realizacji projektu.

W publikacji przeważa jednak optymizm. Ostatnią jej częścią jest swoiste podsumowanie, na które składa się powtórzenie tezy bijącej z całej publikacji, a mianowicie, że projekt „Ekspresja talentów – integracja uczniów słyszących i niesłyszących w Zespole Szkół Integracyjnych we Wrocławiu”, był niewątpliwym sukcesem.

Autor publikacji opisał bardzo ciekawe działania podejmowane w ramach projektu. Działania te były skoncentrowane na rozwijaniu komunikacji i talentów oraz na pokonywaniu problemów w relacjach interpersonalnych. Działań było wiele, podobnie jak metod stosowanych w ciągu trzyletniego okresu.

Ta różnorodność i wielość przyczyniła się niewątpliwie do tego, że autor publikacji miał do dyspozycji wiele materiału, a trudność polegała na wyborze tych, które w najlepszy sposób podsumowują projekt. W ten sposób powstała ciekawa publikacja, która zamyka pewien etap w życiu wielu ludzi, a także stanowić może zachętę do podejmowania podobnych inicjatyw.

dr Andrzej Buck
dyrektor Wojewódzkiej
i miejskiej Biblioteki im. C. K. Norwida,
były dyrektor Lubuskiego
teatru im L. Kruczkowskiego,
krytyk teatralny,
wykładowca uniwersytecki, wydawca poezji

Uczestnicy projektu

„Ekspresja talentów - integracja uczniów słyszących i niesłyszących w Zespole Szkół Integracyjnych we Wrocławiu”

Lp.	Nazwisko i imię		
1	Balkan Dominik	29	Roguszczak Paulina
2	Banach Mateusz	30	Sikorska Ewelina
3	Bombała Klaudia	31	Stańkus Aleksandra
4	Dmitruk Ewa	32	Stępień Rafał
5	Fedorczuk Klaudia	33	Stojanow Andon
6	Filip Michał	34	Stojanowska Agata
7	Filip Patrycja	35	Szablowska Dominika
8	Gluma Ewa	36	Szkudlarek Krzysztof
9	Goszczyńska Paulina	37	Tass Paulina
10	Grzeszczuk Beata	38	Tulińska Monika
11	Jasińska Beata	39	Widun Michał
12	Kanak Kamil	40	Wielgus Patrycja
13	Kowalewska Martyna	41	Wojteczek Monika
14	Krzysztofik Klaudia	42	Wrona Marcin
15	Kurasik Joanna	43	Wyrembek Marek
16	Kuropka Mateusz	44	Ziemba Sandra
17	Kuźnik Ewelina	45	Żołądkowska Sylwia
18	Malinowski Bartłomiej	46	Brzoza Magdalena
19	Marszałek Julia	47	Gazda Katarzyna
20	Napora Maria	48	Kaczmarek Sylwia
21	Niewiarowska Magdalena	49	Milczanowska Magdalena
22	Olszewska Martyna	50	Mindowicz Anna
23	Onoszko Monika	51	Pilch Paweł
24	Ostój Maja	52	Sarysz Anna
25	Pilch Łukasz	53	Skarbutowicz Paulina
26	Polański Tomasz	54	Sobczyk Izabela
27	Przeździeg Agnieszka	55	Solska Marta
28	Rączka Paweł	56	Sowizdrzał Marta
		57	Zajdel Paulina

Zespół Szkół Integracyjnych

54-438 Wrocław
ul. Nowodworska 70-82

Tel. 357-31-71

Tel. 373-61-32

Fax. 357-31-71

e-mail: sekretariat@zsi.wroc.pl

